

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

1. Ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία

Ὁ ὅρος *Ψυχολογία* χρησιμοποιεῖται σήμερα μέ μεγάλη εὐρύτητα ὡς δεύτερο μέρος ενός ζεύγους λέξεων, πού θέλει νά δηλώσῃ μιὰ εἰδική ἐπιστημονική ψυχολογική κατεύθυνση. Π.χ. στήν ἐπιστημονική ὁρολογία τοῦ μεγάλου πεδίου τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης χρησιμοποιοῦνται ὅροι ὅπως: ἐξελικτική ψυχολογία, ἀτομική ψυχολογία, γεροντική ψυχολογία, κλινική ψυχολογία, πολιτική ψυχολογία, θρησκευτική ψυχολογία κ.ἄ. Μέ τούς ὅρους αὐτούς καθορίζεται κατά τρόπο σαφῆ μιὰ ὠρισμένη περιοχή τοῦ ἀτομικοῦ ἢ ὁμαδικοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό ἀντικείμενο μιᾶς ψυχολογικῆς ἐρεύνης. Ἐπειδή δέ ὁ ἀνθρώπινος γενικά βίος εἶναι στήν ψυχολογική του περιοχή πολύπλευρος, εἶναι δυνατόν νά εἶναι σημαντικῶς μέγας ὁ ἀριθμός τῶν ψυχολογικῶν ἐκείνων ὄρων πού θέλουν νά δηλώσουν μιὰ σαφῶς συγκεκριμένη ἔκταση ἐρεύνης τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

Μιὰ ἐξειδικευμένη ἐπιστημονική δράση ἀποτελεῖ κι ἡ ψυχολογική ἐκείνη ἐρευνητική προσπάθεια πού ἀποβλέπει στήν ἀξιοποίηση καί ἐφαρμογή τῶν πορισμάτων τῶν συγχρόνων ψυχολογικῶν θεωριῶν στήν περιοχή τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιστημονική αὐτή δράση χαρακτηρίζεται κυρίως, ὅπως καί οἱ ἄλλοι εἰδικοί κλάδοι τῆς εὐρύτερης ψυχολογικῆς περιοχῆς, ἀπό τή συγκεκριμένη περιοχή στήν ὁποία ἀναπτύσσεται καί πραγματώνεται. Ἐτσι ὁ εἰδικός ὅρος *Ποιμαντικός ἢ Ποιμαντική* προσδιορίζει εἰδικώτερα τήν ἐπιστημονική ψυχολογική δράση πού ἀποβλέπει στήν ἀξιοποίηση τῶν ψυχολο-

γικῶν γενικῶς γνώσεων μέσα στήν περιοχή τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ *Ποιμαντική Ψυχολογία* εἶναι λοιπόν ἡ μεθοδική ἔρευνα καί σπουδή ψυχικῶν διαδικασιῶν καί γεγονότων ὑπό τό πρῖσμα τῶν ἀναγκῶν καί ἀπαιτήσεων τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία, ὡς θεωρία καί πράξις, δέν εἶναι βέβαια ἀγνωστη στό ἱστορικό παρελθόν τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Θεολογίας της. Ἀλλά διά τῆς ἐπιστημονικῆς συνειδητοποιήσεως τῶν ἐπί μέρους περιοχῶν τῆς ψυχολογικῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, στήν ἐποχή μας, καθιερώνεται ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία ὡς εἰδική ψυχολογική ἐπιστημονική κατεύθυνση, πού ἀποβλέπει στή βελτίωση τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τήν ἀπόψη τῶν ἀνθρωπολογικῶν του προϋποθέσεων καί δυνατοτήτων. Ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία ἀποτελεῖ εἰδικό μέρος τῆς ἀνθρωπίνης προσπάθειας πού ἀπαιτεῖται γιά νά ὀλοκληρωθοῦν οἱ ὅροι τῆς σωτηριολογικῆς διαδικασίας, ὅπως τήν προσδιορίζει ἡ ὀρθόδοξη δογματική διδασκαλία. Ὑπό τήν ἔννοια αὐτή ἡ ἐπιστημονική καθιέρωση τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας μέσα στήν περιοχή τῆς ὀρθοδόξου ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας, ἀποτελεῖ διέρευση τῶν ἐπιστημονικῶν δυνατοτήτων τῆς τελευταίας στόν εἰδικό χῶρο τῶν ποιμαντικῶν σπουδῶν.

2. Σχέση ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας καί Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας

Ἡ σχέση τῆς Ψυχολογίας μέ τήν περιοχή τῆς ἀκαδημαϊκῆς (ἐπιστημονικῆς) θεολογίας, πού ἐπιχειρεῖται σήμερα μέ τήν καθιέρωση καί ἀναγνώριση μέσα στους κόλπους τῆς τελευταίας τῆς *Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας*, δέν ἀποτελεῖ, ὅπως εἶναι γνωστό, νέο γιά πρώτη φορά ἐμφανιζόμενο ἐπιστημονικό γεγονός. Στήν εἰδική μελέτη τοῦ Καθηγητοῦ Νικ. Λούβαρη α' Ἡ Ψυχολογία τῆς θρησκείας καί ἡ σχέσις αὐτῆς πρός τήν Θεολογίαν¹ μπορεῖ νά

1. «Θεολογία», τόμ. ΚΒ' (1951) τεῦχ. Δ' καί τόμ. ΚΓ' (1952) τεῦχ. Α'.

παρακολουθήση κανείς τήν εξέλιξη τῶν σχέσεων ψυχολογίας καί θεολογίας καί ν' ἀντιληφθῆ τήν ἔκταση τῆς δυνατότητος τῶν σχέσεων αὐτῶν στήν ἐρμηνευτική περιοχὴ τοῦ θρησκευτικοῦ ψυχολογικοῦ γεγονότος.

Τό πρόβλημα δηλαδή τοῦ ἐάν καί κατά πόσον σχετίζεται ἡ ψυχολογική ἔρευνα μέ τά θρησκευτικά βιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἄρχισε νά ἐμφανίζεται ἀπό τήν ἐποχὴ πού παρουσιάστηκαν προσπάθειες ἐφαρμογῆς ψυχολογικῶν γνώσεων στή μελέτη τῶν θρησκευτικῶν ἐμπειριῶν. Ἀπό τήν ἐποχὴ αὐτὴ ἄρχισε νά συζητῆται ἡ δυνατότητα μιᾶς τέτοιας ἐφαρμογῆς κι οἱ πρακτικές ἢ θεωρητικές της συνέπειες γιά τή Θεολογία καί τή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀποτέλεσμα ἐξ ἄλλου τῶν συζητήσεων αὐτῶν ὑπῆρξε ἡ ἴδρυση ἔδρας Ψυχολογίας τῆς Θρησκείας στή Θεολογική Σχολή Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ὅμως, κατά τόν Λούβαρη, «κατηργήθη μετ' οὐ πολὺ» ἀπό τήν ἴδρυσή της καί συγχωνεύθηκε μέ τήν ἔδρα τῆς Φιλοσοφίας τῆς Θρησκείας.

Ἡ προϊστορία αὐτῆ τῶν σχέσεων ψυχολογίας καί ἀκαδημαϊκῆς Θεολογίας προσδιορίζει ἀκόμη περισσότερο τόν εἰδικό ἐπιστημονικό χαρακτῆρα τῆς *Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας* κατά τή σχέση της μέ τή θεολογία αὐτή. Ὅπως ἔχουμε ὑπογραμμίσει κι ἄλλοῦ, ἤδη τό γεγονός ὅτι ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας ἔχει προηγηθῆ τῆς *Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας*, ἀλλά κυρίως τό γεγονός ὅτι «ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας συμβάλλει μόνον εἰς τόν ψυχολογικόν καθορισμόν τῆς ἰδιοτυπίας τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου» (Troeltsch)², διαφοροποιεῖ οὐσιαστικῶς τό ἔργον τῶν δύο τούτων ψυχολογιῶν καί ἄρα καί τίς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τήν ἀκαδημαϊκὴ Θεολογία. Καί κατά τόν Λούβαρη, «Ἡ Ψυχολογία (τῆς θρησκείας) δύναται νά καταδείξη τήν ὑφήν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καί κατ' ἀκολουθίαν, τήν οὐσίαν τῆς θρησκείας ὡς καί τήν ἰδιοτυπίαν καί τήν αὐτοτέλειαν αὐτῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ πεδία τοῦ πνευματικοῦ βίου, πρὸς τὰς ἀξίας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, καθιστώσα οὕτω

2. «Θεολογία», τόμ. ΚΓ' (1952), τεύχ. Α' σελ. 59.

φανερὰν καὶ τὴν αὐτοθεμελίωσιν τῆς θρησκείας, ὡς τοῦτο πράττει καὶ περὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἠθικῆς»³. Οἱ ἐπιτεύξεις αὐτές τῆς ψυχολογίας τῆς θρησκείας σχετίζουσι αὐτὴν ἄμεσα μὲ τὸ συστηματικὸν κλάδον τῆς ἀκαδημαϊκῆς Θεολογίας.

Ἄλλὰ ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία εἶναι φανερόν ὅτι σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὸν πρακτικὸν κλάδον τῆς Θεολογίας αὐτῆς. Γιατί, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν ὄρισμόν πού ἔχομε δώσει ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία δὲν ἀσχολεῖται μὲ θεωρητικὰ προβλήματα, ὅπως εἶναι ἡ ὑφ' ἑκείνης θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ἡ οὐσία τῆς θρησκείας ἢ ἡ ἰδιοτυπία καὶ αὐτοτέλεια αὐτῆς, ἀλλὰ μὲ ψυχολογικοὺς προβληματισμούς πού σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὴν προσπάθειαν τοῦ ἀτόμου νὰ βιώσῃ τὴν ἰεραγγελικὴν ἀλήθειαν στὸν πρακτικὸν τοῦ βίου. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ Ψυχολογία τῆς θρησκείας ἀνήκει στὸ συστηματικὸν κλάδον τῆς ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας, ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία ἀνήκει στὸν πρακτικὸν κλάδον τῆς Θεολογίας αὐτῆς.

3. Ἡ σχέση τῆς Ψυχολογίας μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν

Ἡ πρόοδος τῶν ψυχολογικῶν σπουδῶν καὶ ἡ μελέτη ὑπαρξιακῶν προβληματισμῶν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν πορισμάτων τῶν σπουδῶν αὐτῶν θέτει τὴν Ποιμαντικὴν Ψυχολογίαν ἐνώπιον τοῦ εἰδικωτέρου προβλήματος τῆς σχέσεως τῆς ψυχολογίας μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, ὅπως τὴν καθορίζει καὶ τὴν κατανοεῖ ἡ ὀρθόδοξη παράδοσις.

Ὁ καθορισμὸς ὅμως τῆς σχέσεως αὐτῆς μπορεῖ νὰ ἐπιχειρηθῇ ἀφοῦ διευκρινισθοῦν τρία πράγματα. Καὶ δὴ α) Τί εἶναι «ψυχολογικὸν γεγονός» (ἢ «Ψυχολογία»), β) τί εἶναι «πνευματικὸν γεγονός» (ἢ πνευματικὴ ζωὴ) καὶ γ) Ποιές οἱ δυνατότητες μιᾶς ὀρθοθετικῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν περιοχῶν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως.

(α) Τί εἶναι ψυχολογικὸν γεγονός.— Ψυχολογικὸν γεγονός εἶναι ἓνα ὑποκειμενικὸν βίωμα τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος

3. «Θεολογία», τόμ. ΚΒ' (1951) τεύχ. Δ', σελ. 197.

πού περιγράφεται, αναλύεται και έρμηνεύεται εντός τῶν ὄρων λειτουργίας τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτήν. Δηλαδή, άνεξαρτήτως αξιολογικῶν σχέσεων και συναρτήσεων. Ψυχολογικό γεγονός είναι ἡ λειτουργία και δράση τῶν δυναμικῶν στοιχείων τῆς ψυχῆς, είτε κατά τήν αὐτοτελή τους έκφραση είτε κατά τήν μεταξύ τους σχέση και ἀλληλεξάρτηση.

Κάθε άνθρωπος έχει μιὰ «ψυχολογική πλευρά» στή συνολική ατομική του εικόνα. Ἔχει τὰ ἀπολύτως ὑποκειμενικά του βιώματα πού προσδιορίζουν τήν ατομική του ταυτότητα ἀπό «ψυχολογικῆς πλευρᾶς». Ὁ ψυχικός του κόσμος λειτουργεῖ μέσα στά πλαίσια και τίς δυνατότητες τῆς ατομικῆς (ψυχολογικῆς) του ταυτότητος. Ἔχει τὰ αἰσθήματά του, τίς ἐπιθυμίες του, τίς συναισθηματικές του διαψεύσεις και ἀπογοητεύσεις, τίς χαρές και τίς λύπες του. Ἔτσι μιὰ ἐπιθυμία, μιὰ ἐνστικτική ὄρμηση, μιὰ βουλητική ἐνέργεια ἢ μιὰ γνωστική λειτουργία, μέσα στίς ἀνθρώπινες δυνατότητες τῆς λειτουργίας τῆς ψυχῆς, εἶναι ἕνα Ψυχολογικό γεγονός. Ἀκόμη ὅλα αὐτά τὰ ψυχικά ἐνεργήματα σέ μιὰ ειδική, κάθε φορά, συσχέτιση και ἀλληλεξάρτηση (ὀργανική δομή) ἀποτελοῦν ψυχικούς δυναμισμούς πού έκφράζονται σέ συγκεκριμένες βιωματικές μορφές ἀνθρωπίνης δράσεως και ἀντιδράσεως. Π.χ. τό εἶδος σχέσεως δύο ἀτόμων, ὅπως ἡ πατρική ἢ μητρική σχέση, τό υἱικό αἶσθημα, ἡ ὑπαλληλική ἐξάρτηση, ἡ ἐξουσιαστική (πατρική) ἐπιβολή κ.ἄ. ἀποτελοῦν ψυχικούς δυναμισμούς πού κατανοοῦνται, σέ πρώτη φάση, ὡς ψυχολογικά γεγονότα.

Τὰ ψυχολογικά αὐτά γεγονότα ἀποτελοῦν τὰ δομικά στοιχεῖα τοῦ ατομικοῦ προβληματισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητας. Ἀλλά οἱ προβληματισμοί αὐτοί δέν εἶναι μόνον ψυχολογικά γεγονότα. Ἐκφράζουν και τίς δυναμικές πνευματικές συναρτήσεις τῆς προσωπικότητας αὐτῆς.

(β) Τί εἶναι πνευματικό γεγονός.— Ὁ ὅρος «πνευματικό γεγονός» ἢ «πνευματική ζωή» εἶναι ἐπιδεκτικός πολλῶν ἐρμηνειῶν, οἱ ὁποῖες ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐννοίας «πνεῦμα».

Στήν περιοχή τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ὁ ὅρος «πνευματικό γεγονός» λαμβάνει τό ἐννοιολογικό του περιεχόμενο ἀπό τήν χαρισματική ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πνευματικό γεγονός, μέ τήν ἐννοια αὐτή, εἶναι ἡ βίωση ὑπό τοῦ ἀνθρώπου τῶν ἐνεργημάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ μετοχή τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου στή ζωή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

γ) Ποιά εἶναι ἡ ὁροθετική γραμμή μεταξύ ψυχολογικοῦ καί πνευματικοῦ γεγονότος.— Ἡ διάκριση μεταξύ ψυχολογικοῦ καί πνευματικοῦ γεγονότος δέν εἶναι πάντοτε εὐκόλη. Μποροῦμε ὅμως νά μελετήσουμε τίς δυνατότητες τῆς διακρίσεως αὐτῆς μέσα στά πλαίσια τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου περί ψυχικοῦ - σαρκικοῦ καί πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία αὐτή, χωρίς τό Ἅγιο Πνεῦμα, ὁ ἄνθρωπος παραμένει σαρκικός, δηλαδή «ψυχικός». Οἱ λειτουργίες τῆς ψυχῆς του καί τά ὑποκειμενικά του βιώματα εἶναι φυσικά ψυχολογικά γεγονότα, ἄσχετα μέ τή ζωή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐξ ἄλλου ὅμως εἶναι γεγονός ὅτι μία ψυχολογική λειτουργία ἢ μία δυναμική κίνηση τῆς ψυχῆς, ἔνα ὑποκειμενικό βίωμα (μία ἀδυναμία, μία ἀπόφαση, μία σκέψη κλπ.) ἐνώ μπορεῖ, σέ πρώτη φάση, νά μή σχετίζεται θετικῶς μέ τήν ἐν Χριστῶ ζωή, κατέχει ὁπωσδήποτε ἔναντι αὐτῆς μία ὀρισμένη θέση (οὔδετέρα ἢ ἀρνητική). Ἐπομένως καί ἡ ἄρνηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς, μέ ὁποιαδήποτε ψυχολογική ἔκφραση καί δράση, εἶναι μία μορφή πνευματικῆς ζωῆς, πού ἐπιτρέπει ἀκριβῶς (ἔστω καί μέ τρόπο ἀρνητικό) τή συσχέτιση τῆς ψυχολογικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ζωή.

Εἰδικώτερα, ἀπό πλευρᾶς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ὅτι ὁ ἁμαρτωλός ἄνθρωπος, ὡς ποιματινόμενος, εἶναι ἐν πορείᾳ πρὸς τήν πνευματική ἀναγέννηση καί ἐπομένως μετέχει στή ζωή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός δέν εἶναι μόνον σαρκικός (ψυχικός) οὔτε μόνον πνευματικός. Ἐχει σέ λειτουργία τοῦς ἀνθρωπίνους - ψυχικούς δυναμισμούς του, πού ἡ Ἐκκλησία προσπαθεῖ νά ἀγιάσει καί νά ἐντάξῃ σ' ἕνα πνευματικό ἀγῶνα γιά

μιά αναμόρφωση τῆς εἰκόνας τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου σέ «εἰκόνα τοῦ Θεοῦ».

Ἡ πραγματικότητα αὐτή μᾶς ἐπιβάλλει νά χαρακτηρίσουμε ἕνα ὑποκειμενικό βίωμα (ἢ ἕνα ψυχολογικό δυναμισμό) ὡς «ψυχολογικό γεγονός», ὅταν τό βλέπουμε σάν ἀνθρώπινη δυνατότητα. Ἀλλά καί νά τό ἀναγνωρίσουμε *συγχρόνως* ὡς «πνευματικό γεγονός», ὅταν τό ἐξαρτοῦμε ἄμεσα καί ὀργανικά ἀπό τή ζωή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἡ προσευχή, ἡ συμμετοχή στά μυστήρια, ἡ πράξη τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς παρηγορίας, τῆς ἀντιμετώπισης ἐνός πειρασμοῦ κ.ἄ. εἶναι πνευματικά γεγονότα μέ ψυχολογικό (ἀνθρώπινο) ὑπόβαθρο).

Τελικά μποροῦμε νά κατανοήσουμε ὅτι κάθε πνευματικό γεγονός ἔχει ὅπωςδήποτε ἕνα ψυχολογικό ὑπόβαθρο (μιά ἀνθρώπινη ὑποδομή). Ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία ἀποβλέπει στό νά ἀπομονώση, κατά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ποιμαντικῶν προβλημάτων, τήν ψυχολογική ὑποδομή τῶν «πνευματικῶν γεγονότων» τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητας. Ἡ ἀπομόνωση καί μελέτη τῆς ὑποδομῆς αὐτῆς διευκολύνει σημαντικῶς τήν *αὐθεντική* βίωση τῶν ἐνεργημάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατί ἂν ὁ ποιμὴν δέν γνωρίζει τί εἶναι ἕνα ψυχολογικό γεγονός ἢ μιά ἀνθρώπινη δυνατότητα (ἢ ἀδυναμία), κατά τήν ἀντιμετώπιση ἐνός ποιμαντικοῦ προβλήματος, περιέρχεται σέ σύγχυση, ἐνδεχομένως σέ πλάνη καί ποιμαντική ἀστοχία. Πρέπει λοιπόν νά γνωρίζη τά ὅρια πού διαγράφουν τή σχέση μεταξύ ψυχολογίας καί πνευματικῆς ζωῆς.

Ὡς πρὸς τόν ὄρο «ψυχολογία» πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι, στήν περιοχή τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, εἶναι ἀχρωμάτιστος ἰδεολογικῶς. Δέν δηλώνει μόνο τή σύγχρονη συγκομιδὴ τῶν ψυχολογικῶν πορισμάτων, ἀλλὰ γενικῶς τήν ἐπιστημονική ἔρευνα πού ἀποβλέπει στή μελέτη τῶν ψυχοδυναμικῶν στοιχείων τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητας, καί πού ἐνεργεῖται σ' ὅποιαδήποτε ἐποχή. Ἡ εὐρεῖα αὐτῆ ἔννοια τοῦ ὄρου «ψυχολογία» διευκολύνει ἀκόμα περισσότερο τή συσχέτισή της μέ τήν πνευματική ζωή, ὅπως τήν κατανοεῖ ἡ ὀρθόδοξη παράδοση. Ἡ Ψυχολογία πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ δέν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἡ

Ψυχολογία τοῦ *Freud* ἢ τοῦ *Jung* ἢ τοῦ *Adler* ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους. Εἶναι κυρίως ἡ γενική ἐπιστημονική κατεύθυνση πού μελετᾶ τὰ ὑποκειμενικά βιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐνδοψυχικά ἐνεργήματα, ἀνεξαρτήτως εὐρύτερων ὑπαρξιακῶν συναρτήσεων, στίς ὁποῖες ὑπερέχει τό ἀξιολογικό ἢ «κοσμοθεωριακό» στοιχείο.

4. Σχέση τῆς Ψυχολογίας τοῦ Βάθους μέ τό ἔργο τῆς πνευματικῆς καθοδήγησεως τῶν ψυχῶν.

Ὡς Ψυχολογία τοῦ Βάθους χαρακτηρίζεται τό σύνολο τῶν ψυχολογικῶν ἐκείνων θεωριῶν πού ἔχουν ἐπιστημονικό στόχο τή μελέτη καί κατανόηση τοῦ βάθους τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Οἱ ψυχολογικές θεωρίες τοῦ Freud τοῦ Adler καί τοῦ Jung θεωροῦνται ὡς βασικές θεωρίες (ἢ ψυχολογικές σχολές) τῆς Ψυχολογίας τοῦ Βάθους, ἐπειδή τά πορίσματα τῶν θεωριῶν αὐτῶν σχετίζονται μέ τή σπουδή καί ἔρευνα ψυχικῶν φαινομένων πού δέν εἶναι ἀμέσως ἀντιληπτά (συνειδητά) ἀπό τό φορέα τους.

Ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Freud ψυχολογική ἔρευνα ἠσχολεῖτο μέ τή μελέτη συνειδητῶν ψυχικῶν φαινομένων καί λειτουργιῶν τῆς ψυχῆς. Θά ἦτο δυνατόν νά χαρακτηρισθῇ ἡ ἔρευνα αὐτή ὡς ψυχολογία τῆς ἐπιφανείας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἐπειδή ἀκριβῶς ἡ ἐπιστημονική της λειτουργία ἐξελίσσετο μέσα στά πλαίσια τῆς κοινῆς (κατά τήν ἐποχή ἐκείνη) ἀντιλήψεως ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι ὅ,τι φαίνεται. Οἱ ψυχικές ἀντιδράσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐθεωροῦντο ὡς ἀπλή συνέπεια τῶν ἐρεθισμάτων τοῦ περιβάλλοντος κι ἐπομένως ὡς ψυχικά φαινόμενα ὑποκείμενα σέ μιᾶ νομοτέλεια ψυχολογική πού μποροῦσε νά προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς. Οἱ ἀσυμφωνίες μεταξύ τῶν ἐρευνητῶν στά ἐπί μέρους πορίσματα ἐσχετίζοντο περισσότερο μέ τό μεθοδολογικό πρόβλημα ἐρεύνης παρά μέ τήν ἐσωτερικότητα τοῦ ἀνθρώπου. "Ἐπειτα τό πάντοτε φλέγον πρόβλημα τῆς σχέσεως κληρονομικότητος καί περιβάλλοντος ἢ ἀτομικῆς ἰδιοσυστασίας καί περιβάλλοντος, δέν ἐνεθάρρυνε ὑποψίες γιά ἄλλη πλευρά τῆς προσωπικότητος, στήν ὁποία θά μπορούσαν νά ἐδράζωνται οἱ ἀφετηρίες τῶν ψυχικῶν φαινομέ-

νων. Κάθε ψυχολογική αντίδραση πού δέν μπορούσε νά έρμηνευθῆ μέ βάση έξωτερικά έρεθίσματα, προερχόμενα από τό περιβάλλον, άπεδίδeto στήν κληρονομικότητα καί τήν άτομική ιδιοσυστασία τοῦ ανθρώπου. "Έτσι ἡ ψυχολογική έρευνα εἶχε τήν αὐτοσυνειδησία τῆς ψυχολογίας τῆς έπιφανείας.

Ἐντίθετα, ἡ *Ψυχολογία τοῦ Βάθους* εἶναι σταθερά καί άμετακίνητα προσανατολισμένη, από πλευρᾶς έπιστημονικῶν στόχων, πρὸς τήν ψυχική έκείνη περιοχή τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητας πού δέν εἶναι άμέσως συνειδητή (γνωστή) στό ἄτομο. Ἡ ψυχική αὐτή περιοχή θεωρεῖται ὡς τό βάθος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητας, στό ὁποῖο ὅμως συντελοῦνται καί έξελίσσονται οἱ ψυχολογικές διαδικασίες πού προσδιορίζουν καί κινοῦν τήν ἀνθρώπινη συμπεριφορά. Ἡ ψυχολογία τοῦ βάθους έπομένως δέχεται ὅτι ὁ ἀνθρωπος δέν εἶναι αὐτό πού φαίνεται. Ὁ πραγματικός ἀνθρωπος, κατά τήν ψυχολογία αὐτή, εἶναι κρυμμένος μέσα στίς ἀθέατες, γιά τήν άμεση έπιστημονική έμπειρία, ψυχολογικές διαδικασίες πού συντελοῦνται στό βάθος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητας. Σκοπός έπομένως τῆς Ψυχολογίας τοῦ Βάθους εἶναι ἡ έπινόηση καί ἀνακάλυψη τρόπων (μεθόδων) προσεγγίσεως τοῦ βάθους τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητας καί ἡ προσπάθεια τῆς έρεύνης, μελέτης καί έρμηνείας τῶν ψυχοδυναμικῶν στοιχείων τοῦ βάθους αὐτοῦ, πού προσδιορίζουν καί ὑπαγορεύουν τήν ἀνθρώπινη συμπεριφορά.

Ὁ σκοπός τῆς Ψυχολογίας τοῦ Βάθους αἰτιολογεῖ έπαρκῶς τήν προσπάθεια τῆς αξιοποιήσεως τῶν πορισμάτων τῆς ψυχολογίας αὐτῆς στό έργο τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως τῶν ψυχῶν. Γιατί ἂν ὁ χριστιανός ἀνθρωπος (ἡ ὁ οποιοσδήποτε ἀνθρωπος) εἶναι σέ πρῶτο πλάνο, ὅπως εἴπαμε, μιά ψυχοδυναμική ὄντοτης, ἕνα ὄν μέ ψυχοδυναμικά κίνητρα καί λειτουργίες δράσεως καί ἀντιδράσεως, εἶναι χρήσιμο στόν ποιμένα νά γνωρίζη, ὅσο τοῦ εἶναι δυνατόν, τή φύση καί τούς ιδιαίτερους χαρακτῆρες τῶν δυναμικῶν αὐτῶν ψυχικῶν στοιχείων. Γιατί, έξ ἄλλου, τό βασικώτερο πρόβλημα στό έργο τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως τῶν ψυχῶν εἶναι πράγματι ἡ *αὐθεντικότητα*⁴ τῆς βιουμένης από

4. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ "Εριχ Φρόμ, ἡ θεωρία περί τῶν μή συνειδητῶν κινή-

τόν άνθρωπο πνευματικής ζωής. 'Εάν δηλαδή όποιμήν περιορίζεται σέ μιά καθοδήγηση πού άφορᾷ τήν έπιφάνεια τής ψυχικής ζωής τοῦ ανθρώπου, δέν μπορεί νά γνωρίζη τή γνησιότητα τῶν «φαινομένων» έκδηλώσεων καί ὄσων τής πνευματικής ζωής τοῦ ατόμου. Σέ πολλές περιπτώσεις, ὅ,τι χαρακτηρίζεται ὡς πνευματική ζωή, μπορεί νά μήν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά μιά συνειδητή μορφή ψυχικής δυσαρμονίας ἢ ἀδυναμίας ἢ ἀρρώστειας. Δέν ἀποτελεῖ ἄστοχία ἢ ὑπερβολή ἢ παρατήρηση τοῦ P. Daco, ὅτι «ἀρρώστειες ἔχουν γίνει πνευματικοί τρόποι ζωής»⁵. Μιά συμπλεγματική αντίδραση ἢ μιά κρυφή ἐπιθετικότης μπορεί νά ἐκφράζεται μέ τό ψυχολογικό «ένδυμα» μιᾶς ἀρετῆς⁶ καί νά ὀδηγῆ ἔτσι τόν ποιμένα σέ μιά ἐσφαλμένη κρίση καί κατά συνέπεια σέ μιά ἄστοχη ποιμαντική συμπεριφορά ἢ καθοδήγηση.

Βεβαίως, ἡ ποιμαντική καθοδήγηση ἀναπτύσσεται μέσα στό πλαίσιο τής χαρισματικῆς δραστηριότητος τής ζωῆς τῆς 'Εκκλησίας καί δέν ἰσχυρίζεται κανείς ὅτι οἱ ψυχολογικές γνώσεις εἶναι τό μοναδικό μέσον τῆς προσβάσεως τοῦ ποιμένου στό ἀχανές βάθος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. 'Αλλά στήν περίπτωση πού, ὅπως κι ἄλλοῦ ἔχουμε ὑπενθυμίσει, ὀποιμήν δέν εἶναι ὁ προικισμένος μέ τήν τελεία διάκριση πνευματικός πατέρας, εἶναι ὅμως ὑποχρεωμένος, ὡς ὄργανο τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, νά

τρων τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου, ἐδημιούργησε μιά νέα βάση γιά τήν κριτική σκέψη. «Πρό τοῦ Freud, λέγει ὁ Φρόμ, ἔθεωρεῖτο ἀρκετό νά γνωρίζη κανείς τίς συνειδητές προθέσεις ἑνός ἀνθρώπου γιά νά ἐκτιμῆσῃ τήν εἰλικρίνειά του. Μετά τόν Freud δέν εἶναι πλέον αὐτό ἀρκετό. Εἶναι μᾶλλον πολύ λίγο. Γιατί ὀπισθεν τοῦ συνειδητοῦ κρύπτεται ἡ μή συνειδητή πραγματικότης, πού ἀποτελεῖ τό κλειδί γιά νά κατανοήσῃ κανείς τίς πραγματικές προθέσεις τοῦ ἀνθρώπου». Erich Fromm. *The Crisis of Psychoanalysis*. London 1971, σελ. 14.

5. Οἱ καταπληκτικές νίκες τῆς σύγχρονης Ψυχολογίας, σελ. 14.

6. «'Υπάρχει περίπτωση πού ὁ ἀνθρώπος, ἐνῶ ἐξωτερικῶς φαίνεται, ὅτι ἐκπληρώνει μίαν ἐντολήν τοῦ Κυρίου, εἰς τήν πραγματικότητα ὅμως ἐνεργεῖ ὑπό πάθος. Οὕτω δέ διά τῶν πονηρῶν λογισμῶν του καταστρέφει μίαν ἀγαθὴν πράξιν». Τοῦ ὁσίου καί Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Μάρκου τοῦ 'Ασκητοῦ. Τά 200 κεφάλαια περί πνευματικοῦ νόμου. Εἰσαγωγή - μετάφραση ὑπό Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσίου. Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 38.

χρησιμοποίηση τίς ανθρώπινες δυνατότητές του για μία δημιουργική μέ τή χάρη του Θεοῦ συνεργασία, οί ψυχολογικές γνώσεις αποτελοῦν μία ἔμμεση δωρεά του Θεοῦ στό φιλότιμο καί εὐσυνείδητο καί πιστό συνεργάτη Του.

Ἐπειτα ὁμως, κι ἂν ἀκόμη ὑποθετῆ ὅτι ἕνας ποιμήν εἶναι «διορατικώτατος» ἢ «τέλειος περί τά πνευματικά» (ὅπως π.χ. ὁ ἄββας Μωϋσῆς), δέν θά ἦτο δυνατόν νά συλλάβουμε τή μέθοδο τῆς πνευματικῆς του καθοδηγήσεως χωρίς καμμιά σχέση ψυχολογικῆς ἐμβαθύνσεως στήν προσωπικότητα του καθοδηγουμένου καί ποιμαινομένου πιστοῦ. Καί στήν περίπτωση αὐτή εἶναι χρήσιμη μία διάκριση (ἐπί του παρόντος περισσότερο ἱστορικοῦ χαρακτήρος) μεταξύ τῆς φύσεως τῆς συγχρόνου Ψυχολογίας του Βάθους καί τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας του Βάθους, πού, ὅπως καί πιό κάτω θά δοῦμε, ἀποτελεῖ βιωμένη ἐμπειρία στό χῶρο τῆς ποιμαντικῆς διακονίας τῶν Ποιμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ σύγχρονη ἐπιστημονική συνειδητοποίηση τῆς Ψυχολογίας του Βάθους ἀνακαλεῖ φυσιολογικά στήν ἱστορική μας μνήμη τίς ὅμοιες προσπάθειες τῶν ποιμένων ἐκείνων πού πίστευαν μαζί μέ τόν ὄσιο Μακάριο τόν Αἰγύπτιο, ὅτι «Ἡ ψυχή ἔχει μέλη πολλά καί βάθος πολύ»⁷. Ἡ σύγχρονη Ψυχολογία του Βάθους, μέ τίς ἔρευνες στό βυθό τῆς προσωπικότητος του ἀνθρώπου, ἐξυπηρετεῖ τήν προσπάθεια τῆς αὐτογνωσίας του. Στίς πιό πολλές περιπτώσεις ὁ ἀνθρωπος δέν γνωρίζει τόν ἑαυτό του καί γιά τό λόγο αὐτό δέν εἶναι εἰλικρινής οὔτε μέ τόν ἑαυτό του οὔτε μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἀλλά κι ἡ ποιμαντική ψυχολογία του βάθους τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως πορεύεται στόν ἴδιο δρόμο· τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀπάτης πού μπορεῖ νά βιώσῃ ὁ πνευματικός ἀνθρωπος σάν αὐθεντική ἀλήθεια. «Ἴδε (συμπεραίνει ὁ ὄσιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος σέ παρόμοια περίπτωσι) πῶς σεαυτόν ἀπατάς, ὅτι νομίζεις πιστεύων, μηδέπω πιστεύων ὡς δεῖ ἐξ ἀληθείας»⁸.

7. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 41ος, σελ. 325, 354.

8. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 41ος, σελ. 349.

Τό ἔργο λοιπόν τῆς καθοδηγήσεως τῶν ψυχῶν, πού ἀσκήθη-
κε στόν παρελθόν ἀπá τούς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀσκειῖται
καί σήμερα ἀπό διακριτικούς καί εὐσυνείδητους ποιμένες, ἔχει
ἄμμεση ἀναφορά καί σχέση, ὅπως εἶναι αὐτονόητο, μέ τό βάθος
τῆς ψυχῆς. Αὐτό τό γεγονός ἐνθαρρύνει τήν προσπάθεια τῆς
ἀξιοποιήσεως τῶν πορισμάτων τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς
(«θύραθεν») Ψυχολογίας τοῦ Βάθους καί στό ἔργο τῆς καθοδη-
γήσεως τῶν ψυχῶν πού ἀσκοῦν οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μας.
Ἰπό τήν ἔννοια αὐτή ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία κατανοεῖται
κυρίως ὡς Ποιμαντική Ψυχολογία τοῦ Βάθους.

5. Ὁ Ὁμολογιακός χαρακτήρας τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας

Ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία (Pastoral Psychology - Psychologie
Pastorale), ὡς εἰδικός ἐπιστημονικός κλάδος τῆς ἀκαδημαϊκῆς
θεολογίας, ἐμφάνισθη γιά πρώτη φορά στό προτεσταντικό
χριστιανικό χῶρο. Ἡ ἐμφάνιση δέ αὐτή ἦταν φυσική συνέπεια ὄχι
μόνον τῶν προόδων τῆς ψυχολογίας ἀλλά καί τῆς φύσεως τῆς
ποιμαντικῆς διακονίας τῶν προτεσταντικῶν γενικά κοινοτήτων.

Ὅπως εἶναι γνωστό ἡ διακονία αὐτή ἀναπτύσσεται πάντοτε
μέσα στά πλαίσια τοῦ ὁμολογιακοῦ χαρακτήρος τῆς προτεσταν-
τικῆς δογματικῆς διδασκαλίας. Καί εἶναι μέν γεγονός ὅτι τά ἔργα
φιλανθρωπίας καί ἀγάπης τῆς προτεσταντικῆς κοινότητος πρός
τά μέλη της εἶναι πάντοτε πλούσια σέ ἔκταση καί ποιότητα
ἐκφράσεως, δέν ἐπαρκοῦν ὅμως αὐτά καθ' ἑαυτά στήν ἀντιμετώ-
πιση βαθυτέρων ψυχολογικῶν καί πνευματικῶν ἀναγκῶν τῶν
μελῶν αὐτῶν. Ὡς βασικώτερη ἔλλειψη, στήν περιοχή τῆς
προτεσταντικῆς ποιμαντικῆς διακονίας, πρέπει νά ὑπογραμμίσω
καεῖς τήν ἀπουσία τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως
καί τῆς συμβουλευτικῆς πράξεως πού ὀργανικά συνδέεται μέ τό
μυστήριό αὐτό. Ὁ ποιμήν (*Pastor*) τῆς προτεσταντικῆς κοινότη-
τος δέν ἔχει στή διάθεσή του τίς πλούσιες σωτηριολογικές
δυνατότητες τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως, ἐφ'
ὅσον τό μυστήριό αὐτό ἀπορρίπτεται ἀπό τή δογματική διδα-

σκαλία τῆς κοινότητός του. Περιορίζεται λοιπόν στήν προσπάθεια μιᾶς δραστηριότητος «Συμβουλευτικῆς». Χρησιμοποιεῖ ὡς βασικό μέσον ἀγαθῆς ἐπιδράσεως ἐπί τῶν μελῶν τῆς κοινότητός του τήν «ἀνθρώπινη σχέση» τή «συναισθηματικῆ ἐπαφή» τήν «κατανόηση τοῦ πλησίον» καί γενικά τή διαπροσωπική συνάντηση. Ὁ ποιμαντικός αὐτός προσανατολισμός τοῦ ποιμένου τῆς προτεσταντικῆς κοινότητος ἦταν ἀκριβῶς ὁ λόγος πού ὑπεχρέωσε αὐτόν νά στραφῆ μέ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον πρὸς τήν περιοχὴ τῶν ψυχολογικῶν προόδων καί τῶν κατευθύνσεων τῶν ἀνθρωπολογικῶν γενικά ἐπιστημῶν. Ἡ ψυχολογία τοῦ ἔδιδε τή δυνατότητα νά ἐνεργῆ τή συναισθηματικὴ διείσδυση μέ περισσότερες πιθανότητες ἐπιτυχίας. Ἰδιαίτερα ἡ προβολὴ τοῦ ψυχαναλυτικοῦ διαλόγου, ὡς θεραπευτικῆς καί «λυτρωτικῆς» μεθοδικῆς δραστηριότητος, ἐνεθάρρυνε πολλοὺς ποιμένες τῆς προτεσταντικῆς κοινότητος νά προχωρήσουν στήν ἀπόκτηση τῆς ἰκανότητος τῆς συναισθηματικῆς διεισδύσεως (Einfühlungsgabe), στηριζόμενοι στίς ἐπιτεύξεις τῆς ψυχανάλυσεως.

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά ἀναφερθῆ ὅτι ὁ ἱστορικός τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας σημειώνει ὀρθῶς ὅτι οἱ ἀρχές τῆς ψυχολογίας αὐτῆς στήν Εὐρώπη ἐντοπίζονται στήν ἐποχὴ τῆς ἐμφάνισεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Oskar Pfister, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἦταν ποιμὴν τῆς προτεσταντικῆς κοινότητος, μέ τό πολύκροτο (γιά τήν ἐποχὴ του) ἔργο «Ὁ Χριστιανισμός καί τό ἄγχος»⁹ παραδέχθηκε μέ ἀπόλυτο τρόπο τή φροῦδική ψυχανάλυση καί τήν ταύτισε ἄνευ ὄρων μέ τήν ποιμαντικὴν του διακονία. Αὐτό καί μόνον τό γεγονός δείχνει, ὅτι ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία δέν μπορεῖ νά νοηθῆ ἀνεξαρτήτως ὁμολογιακῶν προϋποθέσεων καί ὄρων.

Τό «ὁμολογιακὸ πρόβλημα» τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας μπορεῖ νά κατανοηθῆ κανεῖς εὐκολώτερα, ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τρία πράγματα: α) Τό πλῆθος τῶν ψυχολογικῶν θεωριῶν καί θέσεων σέ σχέση μέ βασικά χαρακτηριστικά ἢ λειτουργίες τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς (καί ἄρα τήν ἀσυμφωνία μεταξύ τῶν εἰσηγη-

9. Oskar Pfister. Das Christentum und die Angst. Zürich 1944.

τῶν τῶν θεωριῶν αὐτῶν), β) τίς ἐπιστημονικές ὑπερβάσεις τῶν ψυχολογικῶν θεωριῶν μέ τήν ἀδικαιολόγητη προέκτασή τους στήν περιοχὴ τῆς «κοσμοθεωρίας» καί τῶν μεταφυσικῶν ἀνάζη- τήσεων τοῦ ἀνθρώπου. γ) Τόν ιδιαίτερο χαρακτήρα τῆς ποιμαν- τικῆς διακονίας, ὡς σωτηριολογικῆς δραστηριότητος, πού ἀνα- πτύσσεται μέσα στά πλαίσια τῆς «ἐν Χριστῷ Ἐποικισμοῦ».

Τά τρία αὐτά βασικά στοιχεῖα τῆς δομῆς τοῦ ὁμολογιακοῦ προβλήματος τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ὑποδηλοῦν, ὅτι ἡ χρησιμοποίηση καί ἀξιοποίηση συγχρόνων ψυχολογικῶν γνώ- σεων καί πορισμάτων στή διαδικασία τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου μπορεῖ νά γίνη μέ ἐπιτυχία (χωρίς δηλαδή νά ἀλλοιωθῇ ὁ ὁμολο- γιακός χαρακτήρας τοῦ ἔργου αὐτοῦ) μόνον ἐφ' ὅσον ἀντιμετω- πιστοῦν ἐπιτυχῶς τά ἐξῆς τρία βασικά προβλήματα. α) Τό πρό- βλημα τῆς ἐπιλογῆς τῶν χρησίμων, γιά τήν ἀσκηση τοῦ ποιμαν- τικοῦ ἔργου, ψυχολογικῶν γνώσεων καί πορισμάτων. β) Τό πρόβλημα τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὕλικου τῶν γνώσεων πού μπορεῖ νά ἀξιοποιηθῇ ποιμαντικῶς. γ) Τό πρόβλημα τοῦ τρόπου τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ψυχολογικῶν γνώσεων στούς συγκεκριμένους ποιμαντικούς προβληματισμούς. Ἐάν εἶναι δυνατόν νά ἐπιλύων- ται μέ ἐπιτυχία τά προβλήματα αὐτά, σέ κάθε περίπτωσι ποιμαντικοῦ προβληματισμοῦ, εἶναι δυνατόν νά διασφαλίζεται ὁ ὀρθόδοξος ὁμολογιακός χαρακτήρας τῆς ἐφαρμοζομένης στήν περίπτωσι αὐτή Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καί ἐπομένως εἶναι δυνατόν νά χαρακτηρίζεται ἡ ψυχολογία αὐτή ὡς ὀρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία.

Ἡ θεώρησι τοῦ ὁμολογιακοῦ προβλήματος τῆς Ποιμαντικῆς γενικά Ψυχολογίας ὑπό τό πρίσμα τῆς ιστορικῆς ἀφετηρίας τῆς ἐπιστημονικῆς τῆς αὐτοσυνειδησίας παρουσιάζει τό πρόβλημα τοῦτο ἐξαιρετικῶς περίπλοκο. Ἄλλά τό πρόβλημα αὐτό εἶναι δυνατόν νά τό ἀντιμετωπίσι κανεὶς, ὅπως εἶπαμε ἤδη, καί ὑπό τό πρίσμα τῶν παραδοσιακῶν ποιμαντικοψυχολογικῶν βηματισμῶν τῆς διακονίας τῆς Ἐκκλησίας μας στόν παρελθόντα χρόνον. Ἡ ἀξιοποίησι τῶν «συγχρόνων» («θύραθεν») ψυχολογικῶν κατα- κτήσεων ἀπό τήν ποιμαντικὴ ψυχολογικὴ θεωρία καί πράξι προβάλλει πράγματι μέ ιδιαίτερον ἔμφασι τό ὁμολογιακὸ πρό-

βλημα αὐτῆς τῆς προσπαθείας. Ἀλλά τό γεγονόςός ὅτι ἔχει προηγηθῆ ἤδη μέσα στό χῶρο τῆς ποιμαντικῆς δραστηριότητος τῆς Ἐκκλησίας μιᾶ ὠρισμένη χρησιμοποίηση ψυχολογικῶν γνώσεων καθιστᾷ ἡπιώτερη τήν ὀξύτητα τοῦ προβλήματος αὐτοῦ. Γιατί, ἂν οἱ σύγχρονες κατακτήσεις στήν περιοχή τῆς ἐπιστημονικῆς Ψυχολογίας τοῦ Βάθους (Freud, Adler, Jung κλπ.), δέν ἀποτελοῦν τή μοναδική πηγῆ ἀντλήσεως ποιμαντικο-ψυχολογικοῦ ὕλικου ἀλλά ἀπλῶς μιᾶ πηγῆ μεταξύ ἄλλων πηγῶν, τό ὁμολογιακό πρόβλημα τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ἐπιλύεται εὐκόλα μέ βάση τούς ὅρους πού καθορίζουν τή φύση καί λειτουργία μιᾶς Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας.

6. Ὁρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία

α) Πηγαί τῆς Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας.- Ἡ μοναδική πηγῆ τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, πού ἀναπτύσσεται καί ἐφαρμόζεται στήν περιοχή τῆς προτεσταντικῆς κοινότητος, εἶναι ἀποκλειστικῶς ἡ ψυχολογική ἐπιστήμη καί οἱ συναφεῖς ἀνθρωπολογικές ἐπιστῆμες πού παρέχουν τή δυνατότητα ἀξιοποιήσεως τῶν ψυχολογικῶν προβλημάτων σέ περιοχές βασικοῦ ἀνθρωπίνου προβληματισμοῦ (ὅπως λ.χ. ἡ Ἱατρική, Ψυχιατρική, Ψυχοθεραπεία κ.ἄ.). Ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία τῆς Δύσεως γενικῶς στερεῖται τῆς πλουσίας ἀνθρωπολογικῆς καί ψυχολογικῆς παραδόσεως πού εἶναι δυνατόν νά ἐπικαλεσθῆ ἡ σύγχρονη ὀρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία. Γιατί ἡ τελευταία αὐτή, ἂν καί συνειδητοποιεῖται μόλις στίς ἡμέρες μας ὡς ἰδιαίτερος ἐπιστημονικός κλάδος τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας, ἔχει τήν προῖστορία της, ὅπως ἤδη ἐλέχθη, στίς ἀρχέγονες πηγές τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, στή ζωῆ τῶν Ἀγίων, στήν πλουσία λατρευτική παράδοση καί γενικῶς στίς ἀνθρωπολογικές προϋποθέσεις καί ὅρους τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Εἰδικώτερα πηγῆ τῆς Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας εἶναι:

1. Ἡ Ἁγία Γραφή (Ἡ Π. καὶ Κ. Διαθήκη)

Ἡ Ἁγία Γραφή, ὡς τό κατ' ἐξοχήν ἀνθρώπινο βιβλίον, περιέχει βιωματικά σχήματα ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς, πού χαρακτηρίζονται γιὰ τὴν ὑπαρξιακὴν τους ἀμεσότητα. Δηλαδή τὰ σχήματα αὐτά δέν «ἐπινοοῦνται» καὶ δέν «κατασκευάζονται»¹⁰ γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἕνας ὀρισμένος σκοπός, ὅπως ἐνδέχεται νὰ συμβαίη σέ ψυχολογικὲς συγγραφές, πού σκοπεύουν στὴν ὑποστήριξη μιᾶς ὀρισμένης ψυχολογικῆς θέσεως τοῦ συγγραφέως. Τὰ ψυχολογικὰ εὐρήματα τῶν βιβλικῶν σελίδων εἶναι πάντοτε φυσικὲς καὶ αὐθόρμητες ἀντιδράσεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, μέσα στὰ πλαίσια τῶν ὄρων τῆς λειτουργίας της.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἀκριβῶς στίς σελίδες τῆς Ἁγίας Γραφῆς περιέχεται ἡ ἱστορία καὶ ἡ πραγματικότητα τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος κατὰ τίς σχέσεις της μέ τό Θεό καὶ τόν κόσμον, οἱ ψυχολογικὲς δομές τῆς συμπεριφορᾶς της, πού μπορεῖ νὰ ἐπισημάνη κανεὶς, ἔχουν τὴ σφραγίδα τοῦ βιβλικοῦ κύρους. Μπορεῖ κανεὶς νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς «ἀρχετυπικὲς» τίς δομές αὐτές, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐκφράζουν καὶ προβάλλουν συνήθως βασικούς τύπους τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς. Ἀ.χ. μπορεῖ νὰ ὀμιλῆ κανεὶς γιὰ τό «ἀδαμικό πλέγμα», γιὰ τό σύμπλεγμα τοῦ «ἀποδιοπομπαίου τράγου», γιὰ τό σύμπλεγμα «τοῦ Ἡσαῦ», γιὰ τό σύμπλεγμα τῆς «στήλης τοῦ ἁλατος» κ.ἄ. Οἱ «ἀρχετυπικὲς» αὐτές ψυχολογικὲς δομές τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἀποτελοῦν κλειδιά μέ τὰ ὅποια μπορεῖ νὰ ἀνοίγῃ τὰ «κλειστά» νοήματα τῆς προσωπικότητος αὐτῆς, κατὰ τὴν ἀντιμετώπιση βασικῶν ποιμαντικῶν προβληματισμῶν.

Τό μόνο πού πρέπει νὰ ὑπενθυμίση κανεὶς καὶ ἐδῶ εἶναι ἡ προσοχή πού χρειάζεται στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο θά ἐνεργῆ

10. Ἴσως ἐδῶ μία ἐνσταση θά μᾶς ἔφερνε μπροστά στό πρόβλημα τῆς «κατασκευῆς» τῶν παραβολῶν. Ἄλλά ἐφ' ὅσον οἱ παραβολές «κατασκευάζονται» ἀπό τόν κατ' ἐξοχίαν ἀνθρωπογνώστη Κύριο, εἶναι ἐξηραλισμένη κατὰ τρόπο αὐτονόητο ἡ ὑπαρξιακὴ τους ἀμεσότητα. Οἱ ψυχολογικοὶ τύποι τῶν παραβολῶν εἶναι γνήσιοι καὶ αὐθεντικοὶ ἀπό κάθε ἀνθρώπινη ἀποψη.

για να αποσαφηνίσει μία ψυχολογική δομή που «υπολανθάνει» μέσα στις βιβλικές σελίδες. Η μεθοδολογία της έπιστημονικής και αποσαφηνίσεως μιας τέτοιας δομής πρέπει να διέπεται από όρους που θα εξασφαλίζουν την «αποκλειστική» ακεραιότητα του βιβλικού βιώματος ή γεγονότος που εγκρύπτει τις δομές αυτές. Πάντως μπορεί να υποστηρίξει κανείς με βεβαιότητα ότι οποιαδήποτε κι αν είναι η πρόοδος της Ψυχολογίας και των λοιπών ανθρωπολογικών σπουδών, στο παρόν ή στο μέλλον, θα είναι πάντοτε δυνατή μία χρησιμοποίηση πορισμάτων των σπουδών αυτών για μία βαθύτερη και πλατύτερη αποσαφήνιση των ψυχολογικών δομών της ανθρωπίνης συμπεριφοράς που περιέχεται στις βιβλικές σελίδες. Τό γεγονός αυτό κάνει φανερή την ανεκτίμητη αξία του βιβλικού κειμένου ως πηγής της 'Ορθόδοξου Ποιμαντικής Ψυχολογίας.

2. *Τά συγγράμματα των Πατέρων της 'Εκκλησίας και των 'Εκκλησιαστικών συγγραφέων.*

Είναι αυτονόητο τό γεγονός ότι οι Πατέρες της 'Εκκλησίας είναι πάντοτε οι αυθεντικοί και έμπειροι ποιμένες του χριστιανικού πληρώματος. "Όσοι έξ αυτών κατέγραψαν μέχρι τώρα την έμπειρία της ποιμαντικής τους διακονίας, όπως και όσοι δέν έγραψαν αλλά έβιωγραφήθησαν από άλλους πατέρες και εκκλησιαστικούς συγγραφείς, αποτελούν, μέ την προσωπική τους ζωή, τή διακονία τους και τή συγγραφική τους παραγωγή, σπουδαία πηγή ποιμαντικοψυχολογικού ύλικου.

Και έδω πρέπει επίσης να υπογραμμισθί τό γεγονός ότι ή έξαρση της σημασίας των ψυχολογικών γνώσεων των Πατέρων της 'Εκκλησίας δέν γίνεται μέσα στά πλαίσια μιας εκκλησιαστικής παιδαγωγικής που είναι ξένη και άσχετη μέ τήν παιδαγωγία γενικώς του ανθρώπου, όπως τή συλλαμβάνει και τήν κατανοεί ή σύγχρονη ψυχολογία και άγωγή. "Όταν ό γνωστός ξένος πατρολόγος Είρηναϊος Hausherr «αποδεικνύει τόν Μάξιμον (τόν 'Ομολογητήν) πρόδρομον της ψυχολογίας του βάθους πρό 13

αιώνων»¹¹, αντίλαμβάνεται κανείς πολύ εύκολα, ότι οι «ψυχολογικές γνώσεις» τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἀνθρώπινες γνώσεις πού κατακτῶνται στό πεδίο τῆς πρακτικῆς ζωῆς, ἀλλά καί τῶν θεωρητικῶν ἀναζητήσεων. Τό γεγονός αὐτό προσδίδει ιδιαίτερο κύρος στίς διαυγεῖς ψυχολογικές ἀναλύσεις καί συνθέσεις πού συναντᾶ κανείς στά πατερικά κείμενα.

Ἰδιαίτερη ὅμως ποιμαντικοψυχολογική σημασία καί ἀξία ἔχουν τά κείμενα τῆς ἀσκητικῆς γραμματείας. Στά περισσότερα ἀσκητικά συγγράμματα περιέχονται περιγραφές καί ἀναλύσεις καταστάσεων ἐνδοσκοπήσεως, πού συντελεῖται μέσα στόν ἀγωνιστικό χῶρο τῆς ἐντατικῆς ἀσκήσεως καί προσευχῆς. Στίς περιγραφές αὐτές καί ἀναλύσεις ἔχει κανείς τή δυνατότητα, πολλές φορές, νά παρακολουθήσει δράσεις καί ἀντιδράσεις τῶν λανθανουσῶν ψυχικῶν δυνάμεων καί λειτουργιῶν καί γιά τό λόγο αὐτό ἔχει μεγαλύτερη εὐχέρεια νά κατανοήσει τό εἶδος καί τήν ἔκταση τῶν σχέσεων μεταξύ τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως τῶν ψυχῶν καί τῶν προόδων καί ἐξελίξεων τῆς συγχρόνου ψυχολογίας. Ἐφ' ὅσον, ὕστερα ἀπό μιᾶ μεθοδική σέ βάθος καί πλάτος ψυχολογική ἔρευνα τῶν ἀσκητικῶν συγγραμμάτων, διαπιστώση ὁ μελετητής ὅτι οἱ ψυχολογικές γνώσεις, πού προέρχονται ἀπό τά κείμενα αὐτά, δέν ὕστεροῦν καθόλου σέ ἐπικαιρότητα καί σημασία τῶν συγχρόνων ψυχολογικῶν κατακτῆσεων, θά κατανοήσει ὅτι ὁ ψυχολογικός πλοῦτος τῶν πατερικῶν συγγραμμάτων καί τά ἐπικρατέστερα σύγχρονα ψυχολογικά πορίσματα ἀποτελοῦν ἐνιαῖο πεδίο ἀντλήσεως ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου.

3. Οἱ Βίοι Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ «συμπεριφορά» τῶν ἀγωνιζομένων πιστῶν, πού τελικά στέφονται μέ τό στέφανο τῆς ἀγιότητος, εἶναι πάντοτε πλουσία

11. Ἀρχιμ. Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ὁ ἄνθρωπος. Ἀθήνα. - σελ. 277.

σέ αντίδράσεις ἀποκαλυπτικές ἐσωτερικῶν πνευματικῶν καί ψυχικῶν καταστάσεων τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡδη ἡ ψυχολογία καί μάλιστα ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας ἔχει ἀπό καιροῦ στραφῆ μέ ἐνδιαφέρον στή μελέτη τῆς ζωῆς μεγάλων (ἀπό πλευρᾶς ἐξωτερικῆς δραστηριότητος καί «προβολῆς») Ἀγίων ἀνδρῶν καί γυναικῶν. Μάλιστα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἐκδηλώνεται γιά τά μυστικά βιώματα τῶν Ἀγίων, τά ὁποῖα ἀποτελοῦν τίς πλέον μύχιες (καί γι' αὐτό κατ' οὐσίαν ἀνεξερεύνητες) πνευματικές καταστάσεις τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς¹²,

4. Ἡ λατρευτική ζωή τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀπεικονιζομένη στά λειτουργικά της βιβλία

Πηγή ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου ἀποτελοῦν καί τά λειτουργικά βιβλία τῆς Ἐκκλησίας στά ὁποῖα ἀπεικονίζονται οἱ ἀνθρωπολογικές καί χαρισματικές διαστάσεις τῆς λατρευτικῆς τῆς ζωῆς.

Ὅπως εἶναι γνωστό ἡ λατρεία εἶναι τό κεντρο καί ἡ πηγή τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τό μεγάλο πλῆθος τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καί μυστηριακῶν τελετῶν εἶναι πλουτισμένο μέ ὕμνογραφικό καί λειτουργικό γενικά ὕλικό τεραστίας ἐκτάσεως. Ἡ ὕμνογραφία καί οἱ προσευχές τῶν λειτουργικῶν κειμένων ἐκφράζουν τό ἀνθρώπινο στοιχεῖο, τό περιγράφουν καί τό ἀναλύουν. Ὑμνογράφοι καί μελωδοί, μέ ἀγιασμένη ἀπό τήν ἄσκηση καί τήν προσευχή ἔμπνευση, κατῶρθωσαν νά παρουσιάσουν, μέ μιᾶ ἀνεξάντλητη ποικιλία ἐκφράσεων, τά ἐσώτερα στοιχεῖα τῆς προσωπικότητος τοῦ θρησκευομένου ἀτόμου.

12. James H. Leuba. The Psychology of Religious Mysticism. N. York 1925.
Herbert Grabet. Die ekstatischen Erlebnisse der Mystiker und Psychopathen. Stuttgart 1929.

Alois Mager. Mystik als seelische Wirklichkeit. Eine Psychologie der Mystik. Graz 1946.

Carl Albrecht. Psychologie des mystischen Bewusstsein. Bremen 1951.

Evelyn Underhill. Mysticism. A study in the Nature and Development of Man's Spiritual Consciousness. London 1960.

Ίδιαίτερα πρέπει ἴσως νά ὑπογραμμίσῃ κανεῖς ἐδῶ τήν προβολή τῶν ἐνδοψυχικῶν βιωματικῶν καταστάσεων ἀπό τίς σελίδες τοῦ «Τριωδίου». Ὁ ἄνθρωπος τοῦ «Τριωδίου» δέν εἶναι ἀπλῶς ἕνας προσευχόμενος ἄνθρωπος. Εἶναι ἕνας ἄνθρωπος πού πάσχει, προσεύχεται ἀγωνιζόμενος καί ἀγωνίζεται προσευχόμενος. Ἡ ζωή του εἶναι ζωή ἐγρηγόρσεως καί νήψεως καί τό πῶς βασικό του πρόβλημα εἶναι ἡ ἁμαρτία. Ἡ ἀδιάκοπη βίωση τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλά συγχρόνως καί ἡ μετάνοια. Ἡ ἀδιάκοπη βίωση τῆς μετάνοιας. Βιώνει συγχρόνως τήν ἁμαρτία καί τή μετάνοια. Ἔχει ἐπίγνωση τῆς ἀθλιότητός του ἀλλά καί τοῦ μεγαλείου του. Αἰσθάνεται τήν ἐγκατάλειψή του στίς δυνάμεις τῆς φθορᾶς καί τῆς ἁμαρτίας, ἀλλά καί τήν ἐξάρτησή του ἀπό τό ἔλεος καί τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Ἡ σπουδή καί ἡ μελέτη τοῦ ἀνθρώπου τοῦ «Τριωδίου» εἶναι ἐξαιρετικῶς χρήσιμη καί θεμελιακή στήν προσπάθεια τῆς κατανοήσεως τῶν ὑπαρξιακῶν ὀριάκῶν καταστάσεων τῆς ζωῆς τοῦ θρησκευόμενου ἀνθρώπου. Ἡ ψυχολογική (καί πνευματική) ἀνατομία τοῦ ἀγωνιζομένου ἐναντίον τῆς φθορᾶς, πού προκαλεῖ ἡ ἁμαρτία, ἀτόμου εἶναι πάντοτε μιᾶ πλούσια πηγὴ ποιμαντικο-ψυχολογικοῦ ὕλικου πού εἶναι ἐξ ἄλλου σφραγισμένο μέ τό κύρος τῆς παραδόσεως. Γιατί εἶναι γεγονός ὅτι ὅσο κι ἂν διαφέρουν τά ὑπαρξιακά προβλήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἀπό ἐκεῖνα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ παρελθόντος, ἡ δομὴ τῶν προβλημάτων αὐτῶν θά παραμένῃ πάντοτε ἡ ἴδια, ἐπειδὴ ἡ δομὴ αὐτὴ ἔχει προκύψει τελεσίδικα ἀπό τήν πτώση τοῦ ἀνθρώπου στό φαῦλο κύκλο τῆς βιώσεως τῆς ἁμαρτίας. Ἐπομένως, ὅ,τι ἔχει ἀπορυσταλλωθῆ ὑμνογραφικῶς καί λατρευτικῶς στή μακραίωνα λατρευτικὴ παράδοση τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ πάντοτε πεδίο ἀντλήσεως ποιμαντικο-ψυχολογικοῦ ὕλικου ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως στόν ὑμνογραφικὸ πλοῦτο τοῦ «Τριωδίου» ἀνακαλύπτει κανεῖς τίς πλέον εὐαίσθητες καί γιὰ τό λόγο αὐτό τίς πῶς βαθεῖες πτυχές τοῦ θρησκευτικοῦ βιώματος. Στήν ἀπόγνωση καί τήν πίκρα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου γιὰ τήν ἐμπειρία τοῦ «τραγικοῦ» καί «ἀδιεξόδου» πού δοκιμάζει, μπορεῖ νά ἀντιπαραθέσῃ ὁ ὀρθόδοξος ποιμὴν τήν ἐμπειρία τῆς πίκρας τῆς

ἀμαρτίας πού δοκιμάζει ὁ ἀμαρτωλὸς ἄνθρωπος ἀλλὰ καί τή βεβαιότητα τῆς λυτρωτικῆς του ἐξόδου ἀπό τό «ἀδιέξοδο» μέσα στό ὁποῖο τόν ἔχει ἐγκλωβίσει ἡ ἀμαρτία. Καί στίς δύο περιπτώσεις τά ὑποκειμενικά βιώματα, ὡς «ψυχολογικά γεγονότα» εἶναι συγγενῆ καί «ὁμοειδῆ». Ἔχουν τό ἴδιο ψυχολογικό (ὑπαρξιακό) βάθος καί πάθος. Διαφέρει μόνον ἡ ὑπαρξιακή προοπτική.

Αὐτό τό τελευταῖο γεγονός καθιστᾷ ἐπίσης ἐνιαῖο πεδίο ἀντλήσεως ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου τά ὑπαρξιακά βιώματα τοῦ ἀπελπισμένου ἀπό τήν ἐμπειρία τοῦ «τραγικοῦ» καί «ἀδιεξόδου» ἀνθρώπου καί τοῦ θρησκευτικοῦ ἀνθρώπου τοῦ «Τριωδίου».

Ἐπισημαίνεται ὅμως, σέ μιά γενικώτερη θεώρηση, διαπιστώνει κανεῖς πολύ εὐκολα, ὅτι ὁ κατ' ἐξοχήν χῶρος στόν ὁποῖο ἀναπτύσσονται, ὅσο γίνεται πλατύτερα, τά ὑποκειμενικά βιώματα τοῦ θρησκευτικοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὁ χῶρος τῆς λατρείας καί γιά τό λόγο αὐτό, ὅ,τι ἔχει ἀποκρυσταλλωθῆ στά λειτουργικά κείμενα, ἐκφράζει μέ ἔγκυρο (παραδοσιακό) τρόπο τό βάθος καί τό πλάτος τῶν βιωμάτων αὐτῶν. Ἐπομένως τά κείμενα αὐτά ἀποτελοῦν ἀξιόλογη πηγή ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου.

5. Ἡ πρακτική ποιμαντική ἐμπειρία

Πηγή θεμελιώδης καί βασική τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας εἶναι καί ἡ πρακτική ἐμπειρία πού ἀποκομίζει ὁ ποιμὴν κατά τήν ἀσκηση τῆς διακονίας του. Ἡ ἐμπειρία αὕτη μπορεῖ νά διακριθῆ ἀπό πλευρᾶς προελεύσεως, σέ δύο ἐπάλληλες περιοχές πηγῶν ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου.

α) Ἡ ἐπιστημονική ἐμπειρία τοῦ ποιμένος. Ἐφ' ὅσον ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία ἀποτελεῖ εἰδική ἐπιστημονική κατεύθυνση τῆς εὐρυτέρας ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, ὑποχρεώνει τόν «ἐπιστήμονα ἡγούμενον» σέ μιά μεθοδική ἔρευνα ποιμαντικῶν προβληματισμῶν προκειμένου νά ἀποκτήσῃ ἐπιστημονικῶς ἔγκυ-

ρες ψυχολογικές γνώσεις. Ἐναμφιβόλως τό ἔργο τοῦτο δέν ἀνήκει στόν οἰονδήποτε ποιμένα, ἀλλά, ὅπως ὑπογραμμίσθηκε, στόν «ἐπιστήμονα ἡγούμενον» πού θά ἤθελε νά «συγχρονίσει» τό ἔργο του καί ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν ψυχολογικῶν πορισμάτων πού προκύπτουν ἀπό τίς ψυχολογικές προόδους τῆς ἐποχῆς του.

Α) Ἡ Ποιμαντική ἐμπειρία τοῦ ποιμένος. Ἡ κατ' ἐξοχήν αὐθεντική πηγή ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου, τό ὅποιο μπορεῖ νά τύχη «ἐκ τῶν ὑστέρων» μεθοδικῆς ἐπεξεργασίας πρὸς καθορισμό μιᾶς ποιμαντικοψυχολογικῆς νομοτελείας, εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ἄμεση ποιμαντική ἐμπειρία τοῦ ποιμένος. Ὁ ποιμήν, πού ἐργάζεται μέ βάση μιᾶ ἐνσυνείδητη ποιμαντικοψυχολογική προοπτική, μπορεῖ νά συγκεντρῶνῃ ὕλικό περιστατικῶν χαρακτηριστικοῦ ποιμαντικοψυχολογικοῦ προβληματισμοῦ, τό ὅποιο θά μελετᾷ «ἐκ τῶν ὑστέρων» ἐπιστημονικῶς ὁ ἀρμόδιος ἐρευνητής.

Ὁ τρόπος αὐτός τῆς προσκλήσεως ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου καταξιώνει ἄμεσα τόν οὐσιαστικό ρόλο τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας. Γιατί ἀπό τήν ἴδια τήν πράξη προκύπτει ἡ ἀνάγκη μιᾶς ποιμαντικοψυχολογικῆς προοπτικῆς ἢ μεθοδολογίας κατά τήν ἀσκηση τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Ἐάν δηλαδή ἀπό τήν ποιμαντική πράξη (τήν ἐμπειρία τοῦ ποιμένος) προκύπτει αὐθόρμητα καί ἄμεσα ἡ ἀνάγκη μιᾶς εἰδικῆς ψυχολογικῆς καταρτίσεως του γιά μιᾶ καλύτερη ἀντιμετώπιση τῶν ποιμαντικῶν προβληματισμῶν, ἀναγνωρίζεται εὐκολώτερα ἢ χρησιμότης μιᾶς μεθοδικῶς ἀσκουμένης ποιμαντικῆς ψυχολογίας.

Ἐξ ἄλλου ἡ ὑπογράμμιση τῆς πρωταρχικῆς σπουδαιότητος τῆς πρακτικῆς ποιμαντικῆς ἐμπειρίας γιά τή συγκέντρωση ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου, ὀφείλεται καί στό γεγονός ὅτι ἡ ἐμπειρία αὐτή, στήν πλήρη ἀνάπτυξη καί βίωσή της, ἀποτελεῖ συγχρόνως μέθεξη στή χαρισματική ὑφή τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Ἐφ' ὅσον ἡ ποιμαντικοψυχολογική προοπτική ἀπομονώνει τά «ψυχολογικά γεγονότα» γιά νά ἀποσαφηνίσῃ τίς ἀνθρώπινες δυνατότητες στό ἔργο τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς, δέν ἀντιμετωπίζει (σάν ποιμαντική ἐμπειρία) κατ' ἀνάγκη ὅλο τό πλάτος

καί τό βάθος τῆς ποιμαντικῆς πράξεως ὡς ἀποτελέσματος τῆς συνεργίας θείου καί ἀνθρωπίνου παράγοντος. Ἡ πρακτική ὁμως ἐμπειρία τοῦ ποιμένου, βιουμένη στό ὅλο πλαίσιο τῆς συνεργίας αὐτῆς, μπορεῖ νά ἐπισημάνη τή σπουδαιότητα τῆς ἀνθρωπίνης πλευρᾶς (τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων ὡς «ψυχολογικῶν γεγονότων») γιά τή θετική καί καρποφόρο ὀλοκλήρωση τῆς συνεργίας θείου καί ἀνθρωπίνου παράγοντος. Ἀπλούστερα, ὁ ποιμήν κατά τήν ἄσκηση τῆς ἀποστολῆς του μπορεῖ νά ἀντιληφθῆ εὐκολώτερα τή χρησιμότητα τῆς κατανοήσεως τῶν ὑποκειμενικῶν βιωμάτων τοῦ πιστοῦ ὡς «ψυχολογικῶν γεγονότων». Συγχρόνως ὁμως μέ τήν πρακτική του ἐμπειρία μπορεῖ νά κατανοήσῃ καλύτερα τή θεία ἀπαίτηση γιά ἀνθρώπινη (κατά τό δυνατόν) συνεργία στό ἔργο τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς καί σωτηρίας. Οἱ «διακριτικοί» πατέρες κατ' ἐξοχήν εἶναι ἐκεῖνοι πού ὑπολογίζουν στό θετικό ρόλο τῶν ψυχοδυναμικῶν «μηχανισμῶν» τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος στό ἔργο τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν.

6) *Ἡ ψυχολογία καί οἱ ἐφαρμογές της στούς εἰδικούς θεραπευτικούς κλάδους, δηλ. τήν Ψυχοθεραπεία καί Ψυχιατρική.*

Σύμφωνα μέ ὅσα ἔχουν μέχρι τώρα ἐκτεθῆ, ἡ ψυχολογία καί οἱ ἐφαρμογές της στήν ψυχοθεραπεία, τή συμβουλευτική (Counseling), τήν ψυχιατρική καί σέ ὅλες τίς ἄλλες περιοχές τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν βασική πηγή ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου.

Γενικῶς ἡ ψυχολογική ἔρευνα καί ἡ πρακτική ἀξιοποίηση τῶν πορισμάτων τῆς ἐρεύνης αὐτῆς ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τόν ποιμαντικοψυχολόγο ἐρευνητή. Γιατί, ὅπως ἤδη ἐλέχθη, ἐφ' ὅσον ἀντικείμενο τόσο τῆς ψυχολογίας γενικῶς ὅσο καί τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας εἶναι ἕνα καί τό αὐτό δηλαδή ὁ ἄνθρωπος, τά πορίσματα τῆς ψυχολογίας κι οἱ ἐφαρμογές τους στίς διάφορες περιοχές τοῦ ἀνθρωπίνου προβληματισμοῦ, ἀποτελοῦν, ἐκ πρώτης ὄψεως, πηγές ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου. Παρά τό γεγονός ὅτι οἱ ἐπιστημονικοί προσανατολισμοί καί στόχοι εἶναι διαφορετικοί καί κυρίως ἡ προοπτική τοῦ ἀνθρωπίνου προβλη-

ματισμοῦ, πού ἔχουν ἐνώπιόν τους ἡ Ψυχολογία καί ἡ Ποιμαντική Ψυχολογία, τό ψυχολογικό ὕλικό πού συγκεντρώνει ἡ ψυχολογία, κατά τήν ἔρευνά της, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία καί σπουδαιότητα γιά τήν Ποιμαντική Ψυχολογία.

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει ἀκριβῶς νά ὑπογραμμισθῇ ἡ ἰδιαίτερη χρησιμότης τοῦ ψυχολογικοῦ ὕλικου πού συγκεντρώνει, σέ πρώτη φάση, ἡ ψυχολογική ἔρευνα, κατά τή διαδικασία τῆς ἐπιστημονικῆς της πορείας. Φυσικά ἡ πορεία αὐτή ἀποβλέπει στό νά συλλέξῃ τό ψυχολογικό ὕλικό καί στή συνέχεια νά τό μελετήσῃ μέ βάση τίς ἰδιαίτερες ἐπιστημονικές προϋποθέσεις καί ἐπιδιώξεις τῆς συγκεκριμένης ψυχολογικῆς Σχολῆς. Τό ψυχολογικό ὕλικό πού προέρχεται ἀπό τή μεθοδική (ἐπιστημονική) ἐρευνητική ψυχολογική διαδικασία, εἶναι μιά πραγματικότης δεδομένη ἀπό τή φύση τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Αὐτό τό ὕλικό, ἐφ' ὅσον ἀκόμη δέν ἔχει ἀναλυθῆ καί δέν ἔχει ἐρευνηθῆ μέ βάση τίς ἐπιστημονικές προϋποθέσεις καί τούς ἐπιστημονικούς σκοπούς τῆς συγκεκριμένης Ψυχολογικῆς Σχολῆς, μπορεῖ νά ἀξιοποιηθῆ ἀνάλογα ἀπό τήν ποιμαντικοψυχολογική ἔρευνα. Ἀ.χ. τά ψυχολογικά περιστατικά (τά παραδείγματα), πού ἀποτελοῦν τή βάση μιᾶς ψυχολογικῆς ἐρμηνείας, στήν ὁποία σκοπεύει μιά συγκεκριμένη ψυχολογική κατεύθυνση, εἶναι, συνήθως, προϊόντα «ἀντικειμενικῶν» παρατηρήσεων, ἀπροϋποθέτου (μέχρις ἐνός σημείου) ἐπιστημονικοῦ (ἢ θεωρητικοῦ ψυχολογικοῦ) προσανατολισμοῦ. Ἐάν δηλαδή μιά ψυχολογική περιγραφή, ἔστω καί ἀνάλυση, μᾶς δίνει τήν εἰκόνα τοῦ ζυλοτύπου συζύγου, ἡ περιγραφή αὐτή καί ἀνάλυση ἐνδιαφέρει ἄμεσα τόν ποιμαντικοψυχολόγο ἐρευνητή, γιατί ἀποτελεῖ εἰκόνα μιᾶς ὀρισμένης ψυχολογικῆς συμπεριφορᾶς. Τήν εἰκόνα αὐτή εἶναι δυνατόν νά ἀξιοποιήσῃ ποιμαντικοψυχολογικῶς.

Ἰδιαίτερο πρόβλημα δημιουργεῖται διά τόν ποιμαντικοψυχολόγο ἐρευνητή στήν περίπτωσι πού μιά ψυχολογική συμπεριφορά, ὅπως ἡ εἰκόνα αὐτή τοῦ ζυλοτύπου συζύγου, ἐρμηνεύεται μέ βάση τήν ἐπιστημονική προοπτική μιᾶς συγκεκριμένης Ψυχολογικῆς Σχολῆς. Ἀ.χ. ἡ ἐν λόγω εἰκόνα μπορεῖ νά ἐρμηνευθῇ ψυχαναλυτικῶς μέ βάση τό Οἰδιπόδειο σύμπλεγμα ἢ νά ἐρμηνευ-

θῆ μέ βάση τίς ψυχολογικές ἀρχές τῆς Σχολῆς τοῦ Jung καί δῆ τῆς περί «Anima & Animus» θεωρίας του. Στό σημεῖο αὐτό οἱ ἰδιαιτέρες προϋποθέσεις τῆς ἐπιστημονικῆς λειτουργίας τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ἰθὺ καθορίσουν τίς διαστάσεις τῆς διακριτικῆς εὐχερείας τοῦ ποιμαντικοψυχολόγου ἐρευνητοῦ νά προχωρήσει στὴν ἐρμηνεῖα ἐκεῖνη πού θά ἐναρμονίζεται καλύτερα μέ τὴ φύση τοῦ ψυχοπνευματικοῦ χαρακτήρος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καί τίς ἐπιδιώξεις τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Μπορεῖ νά δεχθῆ ὁ ποιμαντικοψυχολόγος ἐρευνητῆς τὴν μία ἢ τὴν ἄλλη ἐρμηνεῖα ἢ νά ἀπορρίψει καί τίς δύο.

Ἡ θέση αὐτὴ τοῦ ποιμαντικοψυχολόγου ἐρευνητοῦ δέν μπορεῖ σέ καμμία περίπτωση νά χαρακτηρησθῆ ὡς ἀντιεπιστημονική μέ τό ἐπιχειρήμα ὅτι δέν ἔχει τό δικαίωμα νά «ἀσεβῆ» πρὸς τίς θεωρητικές ἀρχές καί συνέπειες μιᾶς ψυχολογικῆς σχολῆς. Δηλαδή νά δέχεται τὴ μία ἀρχὴ τῆς καί νά ἀπορρίπτει τὴν ἄλλη. Ἡ φύση τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης εἶναι τέτοια ὥστε σχεδόν καμμία ψυχολογικὴ θεωρία νά μὴ ἐφαρμόζεται ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἤδη ὀπαδούς τῆς, ὅπως ἀκριβῶς τὴ δίδαξε ὁ εἰσηγητῆς τῆς. Ἐφ' ὅσον ὅπως καί ὁ Jung ὑπεγράμμισε, τό βασικὸ πρόβλημα τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης εἶναι ὅτι τό ὑποκείμενὸ τῆς (ὁ ἐρευνητῆς) καί τό ἀντικείμενὸ τῆς (τό ἐρευνώμενον) εἶναι ἓνα καί τό αὐτό, δηλαδή ὁ ἄνθρωπος, ἡ ψυχολογικὴ ἐρμηνεῖα τοῦ αὐτοῦ ψυχικοῦ γεγονότος εἶναι φυσικὸ νά εἶναι συνάρτηση καί τῶν ὑποκειμενῶν καταστάσεων τῶν περισσοτέρων τοῦ ἐνός ἐρευνητῶν του. Αὐτὴ καί μόνον ἡ ἐρμηνευτικὴ δυσχέρεια ἐξηγεῖ, χωρὶς δυσκολία, τὴ διάσπαση τῶν ὀπαδῶν μιᾶς Σχολῆς σέ ἰδιαιτέρες ἐπιστημονικές κατευθύνσεις, σαφῶς διαφοροποιημένες ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ πρῶτου εἰσηγητοῦ. " Ἄλλωστε τό ἀντίθετο, δηλαδή ἡ μέ' ἀπόλυτη θεωρητικὴ συνέπεια ἐφαρμογὴ μιᾶς ψυχολογικῆς θεωρίας σέ μιὰ μακριὰ σειρά ἐτῶν, θά κατεδίκαζε τὴ θεωρία αὐτὴ σέ μιὰ τυποποίηση τῆς ἐπιστημονικῆς τῆς λειτουργίας πού θά ἦταν σαφῶς ἀντι-ἐπιστημονικὴ καί μάλιστα ἀντι-ψυχολογική.

Γι' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους πού ἐξετέθησαν ἀνωτέρω καί ὁ ποιμαντικοψυχολόγος ἐρευνητῆς ἔχει τὴν ἐπιστημονικὴ ἄνεση νά ἐπιλέγη, μέ βάση τίς ἰδιαιτέρες θεωρητικές προϋποθέσεις τοῦ

έργου του, όχι μόνο τό ψυχολογικό ύλικό πού συλλέγει ή «θύραθεν» ψυχολογική έρευνα αλλά καί τίς έρμηνείες, στίς όποίες καταλήγουν οί διάφορες ψυχολογικές θεωρητικές κατευθύνσεις.

7. *Η μεθοδική - έπιστημονική ποιμαντικοψυχολογική έρευνα*

Πηγή συγκεντρώσεως ποιμαντικοψυχολογικού ύλικού άποτελεϊ, όπως είναι εύνόητο, καί ή μεθοδική-έπιστημονική ψυχολογική έρευνα πού γίνεται από τόν ποιμαντικοψυχολόγο έρευνητή μέσα στά πλαίσια τής πρακτικής ποιμαντικής προβληματικής. Η συκέντρωση του ύλικού αυτού, όπως καί στην περίπτωση τής μεθοδικής προσπαθείας του «έπιστήμονος ήγουμένου», έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί σχετίζεται μέ σύγχρονες ποιμαντικοψυχολογικές έμπειρίες. "Όπως είπαμε, ή άντληση ποιμαντικοψυχολογικού ύλικού από γραπτές πηγές του παρελθόντος έχει θεμελιακή σημασία για τό έργο του όρθοδόξου έρευνητού. Αλλά πολύ εύκολα κατανοεί κανείς τήν *έπικαιρότητα* του ποιμαντικοψυχολογικού ύλικού πού συγκεντρώνει ό ειδικός έρευνητής από τά πεδία τών ψυχολογικών γνώσεων τής έποχής του. Παρά τό γεγονός ότι οί βασικοί ύπαρξιακοί προβληματισμοί του άνθρώπου είναι πάντοτε οί ίδιοι, άφοϋ έχουν καθορισθή τελεσίδικα από τήν πτώση του άνθρώπου στην άμαρτία (ή δέ φύση τής άμαρτίας είναι πάντοτε ή ίδια καί άμετάβλητη από τότε πού «είσηλθεν εις τόν κόσμον»), οί ιδιαίτερες όψεις τών προβληματισμών αυτών έξαρτώνται κάθε φορά από τούς συγκεκριμένους ψυχολογικούς όρους τής συγκεκριμένης έποχής στην όποία βιώνονται. Καί ή 'Αγία Γραφή, όπως είναι φυσικό, υπογραμμίζει τή ρευστότητα του ανθρωπίνου βίου, τό άναπόφευκτο τών αλλαγών στίς όποίες υπόκειται ό βίος αυτός καί τή μεταβλητότητα τών ψυχικών διαθέσεων τών ανθρώπων έξ άφορμής τών επιδράσεων τών έξωτερικών όρων τής ζωής τους. Έπομένως τά προβλήματα πού συνδέονται μέ τή βίωση τής ευαγγελικής ζωής καί άληθείας διαφοροποιούνται κάθε φορά όχι από τίς θεωρητικές άλήθειες τής πίστεως, πού είναι πάντοτε οί

Ίδιες καί ἀμετάβλητες, ἀλλά ἀπό τίς ἀλλαγές τῶν ψυχοκοινωνικῶν ὄρων καί τοῦ εὐρυτέρου πνεύματος κάθε ἐποχῆς. Αὐτό ἀκριβῶς τό γεγονός ἐπιβάλλει τή μεθοδική-ἐπιστημονική ποιμαντικοψυχολογική ἔρευνα γιά τή συγκέντρωση ἐπιστημονικοῦ (συγχρόνου) ψυχολογικοῦ ὕλικου, πού θά διαφωτίσει καλύτερα τή φύση τῶν συγχρόνων προβλημάτων τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς.

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει ἐπίσης νά ὑπογραμμίσουν κανεῖς τόν ἰδιαίτερο ρόλο πού μποροῦν νά παίξουν στή μεθοδική-ἐπιστημονική ψυχολογική ἔρευνα τά ὑποκειμενικά βιώματα τοῦ ποιμαντικοψυχολόγου ἐρευνητοῦ. Ἐφ' ὅσον ἡ ἔρευνα αὐτή εἶναι συνδεδεμένη μέ τό πρόβλημα τῆς ταυτίσεως ὑποκειμένου (ἐρευνητοῦ) καί ἀντικειμένου (ἐρευνωμένου), τό θρησκευτικό ψυχοδυναμικό περιεχόμενο τῆς προσωπικότητος τοῦ ποιμαντικοψυχολόγου ἐρευνητοῦ ἀποβαίνει ἀναπόφευκτα ἕνα ὠρισμένο εἶδος πηγῆς ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου. Γιατί οἱ ψυχοδυναμικοὶ παράγοντες τῆς προσωπικότητός του ἀποβαίνουν ἀναπόφευκτα γεννητόρες (ἐξ ἰδίας παρουσίας) ἰδεῶν, ἐνοιῶν, ὀρισμῶν καί ἄλλων ψυχολογικῶν στοιχείων ἐκφραστικῶν ἑνός ὠρισμένου ποιμαντικοψυχολογικοῦ ὕλικου.

β) Οἱ γνώμονες τῆς θεωρητικῆς συγκροτήσεως καί πρακτικῆς ἐφαρμογῆς Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας

Ἡ θεωρητική συγκρότηση ἀλλά καί ἡ πρακτική ἀσκησιμῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, πού νά εὐρίσκεται σέ ὁμολογιακή ἀρμονία μέ τήν ὀρθόδοξη χριστιανική διδασκαλία καί γενικώτερα μέ τή ζωή καί τή σωτηριολογική δράση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, πρέπει νά συντελοῦνται μέ βάση τίς Ὁρθόδοξες δογματικές (ἀνθρωπολογικές - σωτηριολογικές) ἀρχές της. Εἰδικώτερα οἱ γνώμονες πού, στό σύνολό τους, μποροῦν νά καθορίζουν τίς δυνατότητες καί τά πλαίσια μιᾶς θεωρητικῆς συγκροτήσεως καί πρακτικῆς ἀσκήσεως Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας εἶναι οἱ ἐξῆς:

α) Τό 'Ορθόδοξο Δόγμα. Ἡ δογματική διδασκαλία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ πρωτεύουσα οὐσιαστική βάση τῆς Ὀρθοδόξου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας. Ἡ τελευταία ἀποτελεῖ μὲν εἰδική ψυχολογική κατεύθυνση, ἀπὸ πλευρᾶς ἐπιστημονικῆς λειτουργίας καὶ προοπτικῆς, ὁ σκοπὸς ὅμως τῆς θεωρητικῆς συγκροτήσεώς της καὶ τῆς πρακτικῆς της ἀσκήσεως εἶναι ὀργανικῶς συνδεδεμένος μὲ τὸ ὀρθόδοξο δόγμα. Ἡ Ὀρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία ἀποβλέπει στὴν ἐξυπηρέτηση ποιμαντικῶν σκοπῶν πού προσδιορίζονται ἀπὸ τὸ δόγμα αὐτό. Ἐπομένως λ.χ. δέν εἶναι δυνατὸν ἡ ψυχολογία αὐτὴ νὰ ἐνσωματῶνῃ στὴ θεωρία της περὶ τῆς ψυχικῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπου θεωρητικὴς ἀρχές τῆς ψυχολογίας τοῦ Jung πού προτείνουν «ἐμπλουτισμὸ» τοῦ τριαδικοῦ χριστιανικοῦ δόγματος μὲ μιὰ ἀκόμη ἀρχή (τὸ διάβολο ἢ τὴν Παναγία) γιὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ τὸ τριαδικὸ σὲ τετραδικὸ σχῆμα ἢ γιὰ νὰ ἔχουμε «σύνθεση τῶν ἀντιθέτων» (Compositio oppositorum)¹³. Ἡ νοθεία τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ δόγματος, στὴν ψυχολογικὴ περιοχὴ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, θὰ ἐσῆμαινε τὴ νοθεία τῶν σκοπῶν τῆς χριστιανικῆς ζωῆς πού τὸ δόγμα αὐτὸ καθορίζει. Ὅπως δὲ ποτε πάντως μιὰ τέτοια νοθεία θὰ ὠδηγοῦσε σὲ οὐσιαστικὴ καὶ ριζικὴ παραπλάνηση τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ θὰ τὴν καθιστοῦσε ἀνίκανη νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς σκοποὺς πού ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴ φύση τῆς ποιμαντικῆς της ταυτότητος¹⁴.

13. C.G. Jung. Symbolik des Geistes. Zürich 1951, σελ. 408, 431.

14. Ἀναμφιβόλως εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ περίπτωση τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ θεολόγου - ἱατροῦ καὶ ψυχολόγου Marc Oraison, ὁ ὁποῖος ἐπρότεινε ἕνα συνδυασμὸ τῶν κλινικῶν παρατηρήσεων τοῦ σεξουαλικοῦ βίου μὲ τίς θεωρητικὴς θέσεις τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ὥστε νὰ προκύψῃ μιὰ «θεολογία τῆς σεξουαλικότητος». Κατὰ τὴν ἀπόψιν του μιὰ τέτοια θεολογία θὰ μᾶς ἔδειχνε ὅτι ἡ σεξουαλικότης μέσα στό σύμπαν εἶναι μιὰ ἀναλογία - «μακρινὴ ἀλλὰ πραγματικὴ» - τῆς Τριαδικῆς ἀληθείας» (Vérité Trinitaire). Βλέπε τὸ ἔργο του:

Vie Chretienne et problèmes de la sexualité. Paris 1952 σελ. 30, 32 κλπ.
Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὸ Βατικανό, ἐνῶ ἔδωσε τὴν ἐγκρισή του γιὰ τὴν κυκλοφορία τοῦ ἔργου του, ὀλίγους μόνον μῆνες μετὰ ἀπ' αὐτὴ (Μάρτιος 1953), ἀπηγόρευσε τὴ μελέτη του στοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς ἀναγνώστες.

β) *Ἡ ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία.* Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει, ἔστω καί σέ πολύ γενικό διάγραμμα, καθωρισμένη θεωρία καί διδασκαλία περί ἀνθρώπου. Ἡ ἀνθρωπολογία της κατοχυρώνεται δογματικῶς καί ἐντάσσεται φυσιολογικῶς μέσα στά πλαίσια τῆς ποιμαντικῆς της δραστηριότητος. Ἡ δυνατή ἐξέλιξη (διευκρίνιση ἢ ἀποσαφήνιση) τῶν ἀνθρωπολογικῶν της θεωριῶν νοεῖται πάντοτε μέσα στά πλαίσια τῶν δογματικῶν ὀροθετήσεων. Γιά τό λόγο αὐτό, παρά τό γεγονός ὅτι ἡ ἐποχή μας χαρακτηρίζεται ζωηρά γιά τό ἀνθρωπολογικό της ἐνδιαφέρον καί ἐπομένως γιά μιᾶ ἀδιάκοπη συσσώρευση ἀνθρωπολογικῶν πορισμάτων, ἡ ὀρθόδοξη δογματική διδασκαλία μόνον ὀλίγα ἐκ τῶν πορισμάτων αὐτῶν μπορεῖ νά εὑρη σύμφωνα μέ τίς ἀνθρωπολογικές της ἀρχές. Ὁ ποιμαντικοψυχολόγος ἐρευνητής, στήν προσπάθεια τῆς ἐπιλογῆς τῶν θετικῶν ἀνθρωπολογικῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς μας, πρέπει νά ἀφορμᾶται ἀπό τή δογματική ἀνθρωπολογική βάση τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς διδασκαλίας.

γ) *Τό ὀρθόδοξο ἦθος.* Παρά τό γεγονός ὅτι ἡ αὐστηρή ἐπιστημονική θέση, περί τῶν ἀρχῶν πού πρέπει νά διέπουν τήν ψυχολογική ἔρευνα, ἀποκλείει, χωρίς περιθώρια συζητήσεως, τήν ὀργανική συσχέτιση τοῦ ψυχολογικοῦ φαινομένου μέ τό ἀνθρώπινο ἦθος¹⁵ πού ἐκφράζεται στίς ἀξιολογικές θέσεις τῆς προσωπικότητος, οἱ ἴδιοι οἱ εἰσηγητές τῶν βασικῶν ψυχολογικῶν θεωριῶν κάνουν ἀναφορά (ἄλλοτε θετική καί ἄλλοτε ἀρνητική) στό ρόλο πού παίζει ἡ ἠθική συνείδηση τοῦ ἀτόμου στήν ἐμφάνιση καί ἐξέλιξη τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων ἢ στόν ἀνθρώπινο γενικά ψυχισμό. Ὁ Ἐριχ Φρομ¹⁶ λ.χ. σάν ὑπέρμαχος τῆς

15. Κατά τόν Καθηγητή Κ. Παπαπέτρου: «Ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἡ Ἠθική κρίνει κατ' ἐπιφάνειαν τήν συμπεριφοράν τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ Ψυχολογία (καί δὴ ἡ τοιαύτη «τοῦ βάθους») ἀνάγεται εἰς τό βάθος τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος, ἀπορρεῖ προφανῶς ἀπό μιαν ἀπαράδεκτον διάκρισιν Ψυχολογίας καί Ἠθικῆς. Ἡ Ἠθική ὡς ἡ κατανόησις τῆς ἀνθρωπίνης «ψυχῆς», εἶναι ψυχολογία, ἀκριβῶς ὅπως καί ἡ Ψυχολογία, ὡς ἡ κατανόησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι Ἠθική». Ἡ ἰδιοτροπία ὡς πρόβλημα ὀντολογικῆς Ἠθικῆς. Ἀθήναι 1973, σελ. 28 ἐξ.

16. Ὁ ἄνθρωπος γιά τόν ἑαυτό του, σελ. 47 ἐξ.

οὐμανιστικῆς ψυχολογικῆς ἠθικῆς, δημιουργεῖ, ὅπως ἰσχυρίζεται, «μιά νέα ἠθική» καί ἐπομένως ἕνα νέο ἀνθρώπινο ἦθος. Στίς περιπτώσεις, ὅπως αὐτή τοῦ Φρόμ, πού ἡ ψυχολογία προτείνει «νέο ἦθος», ὑπερβαίνει τίς δικαιοδοσίες της καί ὀλισθαίνει, χωρίς φαίνεται νά τό καταλαβαίνει (!), στήν περιοχή τῆς κοσμοθεωρίας. Γιά τό λόγο αὐτό ἡ ὀρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία ἐξαρτᾶται ἄμεσα ἀπό τό ὀρθόδοξο ἦθος. Γιατί ἐξ ἄλλου ἡ ψυχολογία αὐτή, ἀπό τή φύση της, εἶναι ἤδη «ψυχολογία τοῦ ἦθους», ἐφ' ὅσον δηλαδή ἀποβλέπει στήν ἐξυπηρέτηση ποιμαντικῶν σκοπῶν.

δ) *Ἡ ὀρθόδοξη σωτηριολογία.* Ἡ γενική ἔννοια τῆς διαποιμάνσεως τῶν πιστῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας περιέχει αὐτονόητα ὅλες τίς παιδαγωγικές, θεραπευτικές - ἐπανορθωτικές καί σωτηριολογικές ἐνέργειες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ὀρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία σκοπεύει ἰδιαίτερα στήν ἐξυπηρέτηση αὐτῶν τῶν ἐπί μέρους σκοπῶν τῆς γενικῆς λυτρωτικῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ προσφορά τῆς Ψυχολογίας αὐτῆς στό ἔργο τῆς συνειδητοποιήσεως καί ἀποσαφηνίσεως τῶν ψυχικῶν καταστάσεων τοῦ ποιμαιομένου εἶναι δυνατόν νά ἀξιοποιεῖται παιδαγωγικῶς, θεραπευτικῶς - ἐπανορθωτικῶς καί τελικά σωτηριολογικῶς. Δέν μπορεῖ λοιπόν ἡ ὀρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία νά ἀποδέχεται ἀνεξέλεγκτα τά ψυχολογικά πορίσματα πού συνδέονται ἄμεσα μέ τούς «θεραπευτικούς» σκοπούς τῆς «ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας». Οὔτε, ἐξ ἄλλου, εἶναι δυνατόν νά εἰσηγηῆται τήν υἱοθέτηση ψυχοθεραπευτικῶν μεθόδων πού ἐξαρτῶνται ἄμεσα καί ἀποκλειστικά ἀπό τά πορίσματα αὐτά. Ἡ ὀρθόδοξη σωτηριολογία θά παραμένῃ πάντοτε ἡ ἀμετακίνητη βάση ἐπιλογῆς τοῦ εἶδους καί τοῦ τρόπου τῆς «θεραπευτικῆς» ἀξιοποιήσεως τῶν συγχρόνων ψυχολογικῶν πορισμάτων.

Κυρίως αὐτό πού πρέπει νά ὑπενθυμίση κανεῖς ἐδῶ εἶναι ἡ οὐσιαστική καί ἀγεφύρωτη ἀπόσταση πού χωρίζει τούς «θεραπευτικούς» σκοπούς τῆς ψυχοθεραπευτικῆς ἀγωγῆς καί τούς λυτρωτικούς σκοπούς τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Ἡ ψυχοθεραπευτική «σωτηριολογία» εἶναι σχετική καί μάλιστα σέ πολλές περιπτώσεις ἀμφισβητήσιμη. Ἡ ἐξάρτησή της ἀποκλειστικά ἀπό μή συνειδητές καί ἀστάθμητες ἐνδοψυχικές διεργασίες τῆν

συνδέει συχνά με μιά προβληματολογία πού τήν ὑποχρεώνει σέ μιά μακροχρόνια δράση πού τελικά μένει ἀτελεσφόρητη.

Ἀντίθετα, ἐνῶ εἶναι γεγονός ὅτι ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας δηλώνει σαφῶς μιά ἐμπιστοσύνη στήν ποιμαντική ἀξία τῶν¹ ψυχολογικῶν γνώσεων, ἐντούτοις εἶναι ἐπίσης φανερό τό γεγονός ὅτι ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτή ὑποτάσσεται τελικά στίς χαρισματικές δυνατότητες τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Οἱ ψυχολογικές γνώσεις καί ἡ χρησιμοποίησή τους ἐκφράζουν, ὅπως εἶπαμε ἤδη, ἕνα μέρος τῆς ἀνθρωπίνης συνεργίας στό ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλά κατά τήν ἐξέλιξη τῆς συνεργίας αὐτῆς ὁ «ἄλλος παράγων» ἔχει τήν πρωτοβουλία καί τίς ἄπειρες δυνατότητες μιᾶς σωτηριολογικῆς διαδικασίας πού μπορεῖ νά εἶναι ἐκτός καί ὑπεράνω τῆς σημασίας καί τῆς ἀξίας τῶν γνώσεων αὐτῶν. Ἄς μή ξεχνᾶμε «οὐκ ἀδυνατῆσει παρά τό Θεῷ πᾶν ρῆμα» (Λουκ. 1,37)!

7. Ὁ Ποιμαντικοψυχολόγος ἐρευνητής.

Εἶναι φανερό, ἐξ ὅσων μέχρι τώρα ἐλέχθησαν, τό γεγονός ὅτι ἡ προσωπικότης τοῦ ποιμαντικοψυχολόγου ἐρευνητοῦ, ἀπό τήν ἀποψη κυρίως τοῦ ψυχοδυναμικοῦ θρησκευτικοῦ της περιεχομένου, ἀποτελεῖ ὄρο καί παράγοντα συγκροτήσεως μιᾶς ὀρθοδόξου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας.

Πράγματι, σχεδόν σέ κάθε περίπτωση ἀσκήσεως ἐνός ἔργου, τό ἔργο αὐτό συνδέεται ὀργανικά καί ἄμεσα μέ τόν ψυχισμό αὐτοῦ πού τό ἀσκεῖ. Οἱ εἰδικές ὀψεις τοῦ ἀσκουμένου ἔργου, ἡ ποιότης του, ἡ ποσότης καί ἡ ἔκτασή του, καθῶς καί οἱ συνέπειές του στόν πρός ἐπίδιωξη σκοπὸ ἐξαρτῶνται ἀπ' εὐθείας ἀπό τά ὑποκειμενικά βιώματα καί τοὺς ἀτομικούς ψυχοκινητικούς δυναμισμούς τοῦ ἐργάτου πού ἐργάζεται τό ἔργο αὐτό. Ἡ σχέση ἐργάτου καί ἔργου εἶναι μιά ψυχολογική διαλεκτική πού κάνει τόν ἐργάτη νά ἐπηρεάζη (νά διαμορφῶνῃ) τό ἔργο ἀνάλογα μέ τίς ὑποκειμενικές του γενικῶς διαθέσεις καί καταστάσεις καί τό ἔργο νά ἐπηρεάζη ἐπίσης ἀνάλογα τόν ὑποκειμενισμό αὐτοῦ τοῦ ἐργάτου. Ἡ

ψυχολογική διαλεκτική αυτή σχέση μαρτυρείται έκδηλα και άμεσώτερα στη σχέση του ποιμαντικοψυχολόγου έρευνητού και του άντικειμένου τής έρεύνης του.

Ή διαπίστωση αυτή προσδιορίζει ήδη τή βάση μιās έπιστημονικής μεθόδου ποιμαντικοψυχολογικής έρευνητικής έργασίας. Για τόν όρθόδοξο ποιμαντικοψυχολόγο έρευνητή είναι απαραίτητες όλες οι προϋποθέσεις πού άπαιτούνται για τόν ψυχολόγο γενικά έρευνητή. Κυρίως ό ποιμαντικοψυχολόγος έρευνητής πρέπει νά έχη τή μορφωτική και έπιστημονική κατάρτηση ενός εύσυνειδήτου και ίκανού ψυχολόγου μελετητού. Πέραν όμως αυτών των «έπιστημονικών» προϋποθέσεων και όρων, ό ποιμαντικοψυχολόγος έρευνητής πρέπει νά έχη ιδιάζοντα στην ποιμαντική φύση του έργου του προσόντα. Καί:

α) Ό ποιμαντικοψυχολόγος έρευνητής πρέπει νά πλουτίζει συνεχώς τά ύποκειμενικά θρησκευτικά του βιώματα μέ τήν έμπειρία τής βιώσεως των εύαγγελικών άληθειών μέσα στην άγωνία και τή δράση τής καθημερινής ζωής. "Αν πράγματι ή Ποιμαντική Ψυχολογία άποτελεϊ τό πεδίο τής θεωρητικής άντιμετωπίσεως (μελέτης και έρμηνείας) των πρακτικών (ύπαρξιακών - ψυχολογικών) προβλημάτων του θρησκευομένου ανθρώπου, αυτός πού εργάζεται θεωρητικά πρέπει άναποφεύκτως νά άντλή (ή νά έπιβεβαιώνη και νά άρνεϊται) τή θεωρία του και από τήν οιαδήποτε μέθεξή του στην έμπειρία των προβλημάτων αυτών. Αναμφιβόλως δέν μπορεί ό ποιμαντικοψυχολόγος έρευνητής νά έχη άμεση έμπειρία όλων των προβλημάτων του θρησκευομένου ανθρώπου και δέν έννοούμε άκριβώς αυτή τήν έκταση τής έμπειρίας, όταν ύποστηρίζουμε τή σημασία των ύποκειμενικών θρησκευτικών του βιωμάτων για τήν πρόοδο του έργου του. "Οπωσδήποτε όμως σέ καμμιά περίπτωση ένας ποιμαντικοψυχολόγος έρευνητής δέν θά είναι άρμόδιος έργατης του ειδικού αυτού έρευνητικού έργου, άν είναι άσχετος μέ τή βίωση των εύαγγελικών άληθειών ή παραμένει ψυχρός μελετητής των άληθειών αυτών. Ή ύπαρξιακή, μ' όποιοδήποτε τρόπο, άποσύνδεσή του από τή βίωση των εύαγγελικών άληθειών θά περιορίση τίς «έπιστημονικές» του ποιμαντικοψυχολογικές δυνα-

τότητες στη μονομερή αξιοποίηση των συγχρόνων μόνον ψυχολογικών γνώσεων. 'Αλλά στην περίπτωση αυτή τό έργο του θά αναπτύσσεται έκτός των όρίων τής ορθόδοξου ποιμαντικής προβληματολογίας.

β) 'Ο ποιμαντικοψυχολόγος έρευνητής πρέπει νά κατέχη καί νά αύξάνη τήν έμπειρία τής βιώσεως των εύαγγελικών του άληθειών σέ όργανική συνάρτιση μέ τό παραδοσιακό όρθόδοξο φρόνημα. Αύτός ό όρος τής ποιμαντικοψυχολογικής έπιστημονικής έρευνητικής προσπάθειάς δέν άποβλέπει, έκ πρώτης όψεως, σ' ένα άνασταλτικό συντηρητισμό. 'Υπογραμμίζει μόνον τήν καθολικότητα τής ύπαρξιακής προοπτικής του θρησκευομένου ανθρώπου. Γιατί ό,τι έχει βιωθή μέχρι τώρα από τό πλήρωμα τής 'Εκκλησίας καί κατ' έξοχήν από τούς άγίους της, δέν άποτελεϊ μόνον, όπως ήδη είπαμε, πηγή ποιμαντικοψυχολογικού ύλικού αλλά καί μιá βιωματική-ύπαρξιακή συνέχεια, προσδιοριστική τής φύσεως καί του χαρακτήρος των άυθεντικών θρησκευτικών βιωμάτων κάθε έποχής. Μπορεί νά αλλάζουν οι ψυχοκοινωνικοί όροι κάθε έποχής ή νά μεταβάλλεται, στίς μεθοδολογικές της προοπτικές, ή ποιμαντική δραστηριότης τής 'Εκκλησίας. 'Αλλά τό όρθόδοξο φρόνημα παραμένει πάντοτε ή βιωματική βάση τής δραστηριότητος αύτης.